

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 16/17.

Laupäeval, 23. aprillil 1927.

IX aastakäik.

ÄREVAM SILMAPILK VÕITLUSES 1. EESTI POLGU ASUTAMISÕIGUSE EEST.



M. Maksolly.

1. Eesti polgu komitee ja „Tallinna sõjaväelaste büroo“ lendlehe „Eesti polkude asjus“ autolt laiali-
laotamine Tallinnas 3/16. mail 1917. a.

Hind 40 mk.

1. Eesti polgu 10 aastapäeval mälestavad Vabadussõjas langenud ja surnud kaasvõitlejaid:

Vabatahtlik Jürgens, Arnold
Al.-kapten Jürgenson, Hugo
N.-leitnant Truuts, Peeter
Leitnant Reimann, Richard
N.-leitnant Roosmann, Georg
Leitnant Tulmin, Karl
Lipnik Efimoff, Arseny
Leitnant Mealt, Eduard
Lipnik Bach, Vladimir
Al.-kapten Peters, Albert
Al.-kapten Vremann, Friedrich
Lipnik Vokk, Oskar
Al.-kapten Bergmann, Nikolai
Leitnant Selter, Josep
Kapten Irv, Anton
Al.-kapten Anga, Edgar
Kapten Eller, Oskar
Al.-kapten Männik, Jaan
Leitnant Tamm, Julius
Dr. Laipmann, Aleksander

Leitnant Tiitma, Anton
Lipnik Väli, Gustav
Lipnik Tamman, Arnold
Lipnik Lillipuu, Karl
Leitnant Palo, Martin
Al.-kapten Zupsmann, Edgar
Lipnik Tõruke, Voldemar
Al.-kapten Riisenberg, Jaan
Al.-kapten Lambert, Erik
Lipnik Ubakivi, Roman
Kolonel-leitnant Lutsar, Johannes
Lipnik Luhaäär, Viktor
N.-ltn. Prof. Dr. phil. Oldekop, Hans
Kapten Reinthal, Madis
Kapten Stolzen, Artur
N.-leitnant Argel, Martin
Kapten Tiits, Edgar
Al.-kapten Saare, Georg
Leitnant Antje, Oskar.

Selts „1. Eesti polk“ ja 1917 a. Eesti
sõjaväelised organisatsioonid.

SISUSTIK: K. Päts: Eesti kaitseväge kümneaastase sünnipäeva puhul. — O. Kurvits: 1. Eesti polk. — Kustas: Hällipäeval. — K. L.: Jooni XII armee Eesti sõjaväelaste liidu tegevusest. — G. Lagus: Sõjaväeliste ja seltskondliste organisatsioonide tegevus Eesti rahvusväeosade loomisel 1917 a. — O. K.: Eesti diviis 1917/1918 a. — Sõjaministri käsukiri. — Dokumente 1. Eesti polgu päevilt. — G. Leets: Kahurväge tähtsusest modern sõjas. — H. J.: Üldmärkusi õhuvastastest kahurväest. — La: Sõjaväge veo organiseerimine autodel. — H. Kahu: Allveelaevad. (Järgneb). — A. V.: Soome vabadusvõitlus. (Järgneb). — Ametlikud teated. — Kaitseväge elu.

Eesti kaitseväge kümneaastase sünnipäeva puhul.

K. Päts.

Eesti riiklikud korraldused ei tekkinud mitte üle öö, ilma et neil eelkäijaid ja teerajajaid ei oleks olnud. Kui Eesti vabariik välja kuulutati, siis oli tema eel käinud, olgugi lühikene, kuid väga pinev looming. Valitsuse ja Riigikogu eelkäijateks olid Maavalitsus ja Maapäev, mis Vene ajutine valitsus oli kinnitanud. Niisama olid ka Eesti vabariigi kaitseväge eelkäijateks need eesti väeosad, mis Ilmasõja lõpul Vene revolutsioonilise valitsuse loal asutati.

Meie ei hakka siin nende väeosade asutamislugu kordama, kuid üldiselt peab küll tunnustama, et eesti rahvas just kui loomusunnil ette ära tundis Vene ilmariigi lähedat kokkuvarisemist ja tarvidust omale sõjariistus kaitset luua. Eesti väeosade asutamise poolt olid kõik need, kes oma hinges pooldasid Eesti vabariigi arendamist, ja vastu — kõik need, kes ei leidnud eneses pinda väikese ja palju kannatanud rahva vabanemise püüetele võõra rahva valitsemise alt. Loomulikult ei pooldanud meie väeosade tekkimist kõik kitsarinnalised Vene marurahvuslased ja rahvusvahelised ilmaparandajad. Nene kiuste teostati ometigi eesti väeosade asutamine. See oli võimalik ainult sellepärast, et seda ülesannet mitte meie erakondade võitluse tallermaaks ei tehtud, vaid eesti väeosade asutamise mõte suutis liikuma panna ühise eesmärgi poole väga lahkuminevate ilma vaadetega ja erakondlike kalduvustega inimesi. Püüti peasta ü h i s e l j õ u l, mis peasta võidi, sest igal vähegi ettekavatseval inimesel oli selge, et kui suur kokkuvarisemine sõja

järele tulemas on, siis meie rahvas võib hoopis kaduda, kui ta mitte ise ennast ei kaitse.

Nüüd võib kindlasti ütelda, et kui eesti sõjaväelased Vene ajal ennast mitte ei oleks korraldanud, kui nad Eesti seltskondlike organisatsioonidega ühisel nõul ja jõul Eesti sõjaväelisi korraldusi juba Vene ajal ei oleks loonud, siis küll võimatu oleks olnud Eesti vabariiki luua ja tema kaitseks Vabadussõda pidada. Suureks võiduks tuleb pidada seda, et suudeti enne Saksa okupatsiooni kodumaale tuhanded sõdurid Vene vägedest koguda, et siia koondati kõik meie vilunud ja vanemad elukutselised sõjamehed, et meil juba korraldatud oli oma diviis ja et selle juurde vahetpidamata sõjaväljadelt mehi juurde voolas. Kui Vene ja noore Eesti vabariigi vahel piirid suluti, kui nende vahel sõjaline tegevus algus, selleks ajaks olid meie sõdurid ja nende juhid juba kodumaale koondatud. Ja ainult see tegigi võimalikuks kiire korras juba Eesti Vabariigi enese väe-



*Lipnik Konstantin Päts.
Eesti sõjaväelaste ülemkomitee esimees
1917 a.*

osadid endisel alusel uuesti ellu kutsuda. Ei oleks seda eeltööd mitte tehtud, siis oleks võinud meie rahva saatus koguni teissugune olla. Kuigi esimesed eesti väeosad võõra riigi võimu abil loodud, siiski peame just eelpool lühidalt tähendatud põhjustel neid eesti sõjaväge nurgakiviks pidama. Neist väeosadest võeti see hapatuigen, millega pärast isamaaliselt käärima pandi suured kogud noori lipu alla kutsutud mehi.

Mitte see ei ole tähtis, kes esimeste Eesti väeosade olemasolu oma võimuga tunnustas,



August Rei.

Eesti sõjaväelaste ülemkomitee abiesimees 1917 a.

1. Eesti polk.

(12/25. IV. 1917 — 13. IV. 1918).

O. Kurvits.

Ilmasõja päevil hakati Venes väga mitmesugustel põhjustel asutama rahvuslikke väeosi. Ka eestlastele ei jäänud see liikumine võõraks. Küsimus kerkis päevakorraks juba 1915 — 1916 a., kuni viimaks 1917 a. kevadel eesti rahvuslikele väeosadele alus pandi. Nagu loomusunnil tekkis pea ühel ja samal ajal eesti väeosade loomise mõte väga laialdaselt: Tallinnas, Petrogradis, Soomes, väerindel j.m. Sõjaväes tekkinud algatus leidis sooja poolehoidu ka seltskonnas ning kohalikkude väeülemuste juures. Peterburis kutsuti ellu „Eesti Sõjaväelaste keskkomitee“ ning Tallinnas „Eesti Sõjaväelaste Büroo“. Viimasest kujunes hiljem eesti rahvusväeosade kõrgem

vaid tähtis on see, missuguse vaimuga need väeosad meie kodumaa pinnale asusid. Tuletame meelde Maapäeva üleskutse Eesti sõduritele kodumaale ilmuda, et rahvast ja maad rüüstamise ja hävi eest kaitsta. Aeg oli siis tõsine ja täis suuri hädaohte. Rahva meeoleolu oli langemas, araverelised nägid juba üldist lõppu. Ja siis tekkisid kiirelt nagu imesunnil, raskete takistuste kiuste eesti väeosad, Eesti pinnal ja Eesti isamaalisest vaimust kantud. Tuhanded pered hingasid kergemalt. Oma meeste rind oli kaitseks vallina vaenulisele rüüstamisele ja hävitamisele ette seatud.

Need olid rasked ajad, need oli aga ühtlasi ajad, kus võimsalt avaldus eesti rahva elutung ja tahe. Surma minnes taheti elada. Eesti väeosad tekkisid eesti rahva elulistest püüetest kantudena, nemad panid aluse meie vabariigi kaitseväele, nende paremate juhtide ja sõdurite isamaaline vaim oli see, mis meile võidud kindlustas pärastistes võitlustes. Eesti rahval ja tema kaitseväl on küllalt põhjust tänuga meelde tuletada seda tööd ja vaeva, mis omalajal nähti eesti väeosade loomisel, ja Eesti kaitsevägi võib uhkusega oma eelkäijate peale tagasi vaadata, kes oskasid üldisel lagunemise ajal alles hoida kindlat korda, vankumata tahet ja ennast ohverdavat isamaalsust.

instants — „E. S. ülemkomitee“. Ka mujal organiseeruti.

Tallinna merekindluse komandant kontradmiraal Leskov oli nõus komplekteerima eestlastega 1. ja 2. Tallinna merekindluse jalaväe polku ning esines sellekohase ettepanekuga sõjaminister Gutškovile, millele 9. aprillil järgnes käsk sõjaväeringkondadele saata kõik eesti rahvusväeosades teenida soovijaid eestlased kiires korras Tallinna merekindluse staabi korraldusse.

Kõigil neil eeldustel pandi kindluse komandandi loal 12/25. aprillil Tallinnas alus esimesele eesti rahvusväeosale — 1. Eesti polgule. Ilmus formeeritava polgu esimene käsukiri

polk. Pindingu allkirjaga. Kohal oli alguspäeval 16 ohvitseri ja 13 sõdurit. Meeste arv suurenes kiirelt. 10. päevaga tõusis sõdurite arv juba 1000-ni. 25. aprillil aga jõudis polku suurem eselon — Krasnoe-Selost — pataljon täies koosseisus (1842 m.). Polgu ülemaks määrati polkovnik A. Tõnisson.

Tulid varsti ka takistused. Kohalikud enamlased (kommunistid) ja Vene sõdurid — madrused aimasid eesti polgus hädaohtu oma mõjuvõimule ning algasid Tallinna soldatite-tööliste nõukogu kaudu ägedat vastutöötamist. Ühegi abinõu ega võtte eest ei põrgatud tagasi. Teisest küljest ei olnud aga tegevusetu ka eesti polkude poolehoidjad. Vahekorrad muutusid äärmiselt teravaks, nii et Tallinnas tõsiselt kardeti avalikke kokkupõrkeid. Eesti polkude saatuse seis kaalul. Viimaks suurte sekelduste peale saadi 7. mail Kerenskilt luba ainult ühe polgu formeerimiseks, ja sedagi mitte Tallinnas, vaid Vene 1. armee piirkonnas.

Polgu formeerimiskohaks määrati Rakvere, kuhu ümber koliti 11. mail. Polgu koosseisu suurus oli siis: 32 ohvitseri ja 3372 sõdurit. Majanduslikult oli polk õige viletsal järjel: puudus raha ja igasugune varustus. Kõigetaõharam oli toiduga. Hädast päästis hra Joh. Pitka, kelle muretsetud rahaga mõni aeg läbi saadi.

Kuna närvilises Tallinnas kõik jõud väliste võitluste ja igasuguste sekelduste päale ära kulus, pakkus vaikne Rakvere formeerimiseks kaugelt soodsamaid võimalusi, mida siis ka täiel määral kasutati. Tööd tehti kavakindlalt hommikust õhtuni. Ajal, kus Vene „seltsimehed“ töötasid logeesid ja ainult miitinguid organiseerisid, peeti 1. Eesti polgus korralikku sõjaväelist õppust. Enamlaste vastu tunti Tallinnast saadik kibedat viha-vaenu ega tohtinud need endid Rakveres näidata. Politikast hoiti end eemal ja Vene väeosadega kokkupuutumisi ei sobitatud. Ka majanduslikud raskused kõrvaldusid: saadi relvastust ja varustus, mille järeldusel polk omandas ühtlasema ilme. Meeste arv paisus kaugelt üle koosseisu. Oli palju muret nende ärapaigutamise kohta. Selleks moodustati polgu juure tagavarapataljon.

Nii möödus kibedas töös ja tegevuses suvi. Sügiseks oli polk lõplikult formeeritud. Brigaadiülema (polk kuulus 118. jal. diviisi koosseisu) kindral Martõnov oli polgu ülevalt (7. sept.) äärmiselt üllatavalt kõigest nähtust ning ettekande kokkuvõttes diviisi ülemaale märkib: „Polk on tihedalt kokku liitunud,



Aleksander Tõnisson, polkovnik.

1. Eesti polgu ülem kuni 6. dets. 1917 a.

omab tugeva sõjaväelise vaimu ning esineb hästi välja õpetatud lahinguüksusena.“

Varsti sai polk käsu ühes 45. jal. diviisiga Riia rindele minekuks, kus tol ajal oodati suuremat sakslaste pealetungi. Rakverest lahutati 19. sept. Ei jõutud aga Volmarist kaugemale. Saksa väed asusid Eesti saarte vallutamisele ning polgul tuli nädalalise sealviibimise järele tagasi pöörata kodumaa piiride kaitsele — Muhumaale.

See sõjaretk lõppes polgule kurvalt. Vene väeosad lahkusid omavoliliselt rannikult kokku korjatud paatides ja laevadel, jättes eestlased saatuse hooleks. Polgu 1. ja 2. pataljon ja suurem osa komandosid — 16 ohvitseri (3. läks korda Kuresaarest ära põgeneda ja polku tagasi jõuda) ja 1500—2000 sõdurit lange- sid 4 okt. sakslaste kätte vangi.

Osa polku pööras merelt tagasi ja asus Haapsalu piirkonda rannakaitsel, kus uuesti täiendati meestega. Polku hakkas nüüd juhtima

polk. Pödder, kuna polk. Tõnisson n. n. „eelgrupi“ ja hiljem Eesti diviisi brigaadiülemaks määrati.

Olukord muutus järjest raskemaks. Oli parajasti enamluse tõusuaeg. Väerinne oli lõplikult lõhutud ja sõjavägi muudetud poliitilise klassivõitluse tallermaaks. Igasugused

Enamlased panid seepärast kõik rattad käima ka selle viimase kantsi purustamiseks. Kuid polk jäi nendele auga lõpuni tugevaks, äravõitmata kantsiks, kes Eestis ainult Maapäeva kõrgemaks võimuks tunnistas, võõraste elementide Eesti sisemistesse asjadesse segamise pääle aga jõuga ähvardas reageerida.

Enamlaste terrorile ja korralagedusele järgnes raudne Saksa okupatsioon. Esimesena kodumaa linnana vallutasid sakslased Haapsalu 21. veebruaril 1918 a. Enne seda jõudis polk õnneks veel viimasel hetkel (20. veebr.) teate saata Tallinna vaenlase Virtsus maaletulekust — Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseks. Ühtlasi paluti Aj. Maapäeva vanematekogu selle ülesande teostamiseks sõita Haapsalusse. Ainult 1. Eesti polgu kaudu saadigi Tallinnas ja mujal teada sakslaste maaletulekust, sest enamlised võimumehed varjasid seda tõsiasi isiklikes huvides: veel 23. veebr. julgesid nende ametlikud lehed kirjutada, et Haapsalu poolt Tallinnale liginemas ainult 1. Eesti polgu valgekaartlased.



võõrasrahvuslikud ja -meelsed „täidesaatvad komiteed“ olid võimu eneste kätte kiskunud. Eesti Maapäev aetakse 15 nov. vägivaldselt laiali. Nagu saareke määsavas meres oli 1. Eesti polk Haapsalus haruldase erandina suutnud korraliku rahvusliku väeosana püsima jääda, kelle reaaljõuga tahes-tahtmata arvestada tuli.

Eesti sõjaväeliste organisatsioonide konverents Rakveres 14. juunil 1917 a.



Istuvad vasakult paremale: lipn. G. Lagus, K. A. Hindrey, M. Lüdig, polk. A. Tõnisson, Joh. Pitka, lipn. J. Riisenberg (†), sv. am. P. Schneider, A. Valdmann.

Seisavad: teine rida: A. Kalbus, M. Lüll, leitn. Th. Käärrik, R. Premet, lipn. V. Tomingas, lipn. V. Tõruke (†), K. Kidder, H. Maasik.

Kolmas rida: J. Rumma, lipn. J. Sild, Joh. Juhtund, lipn. J. Semper, M. Rumba, lipn. N. Vildenau, lipn. G. Kirschbaum, . . .

Oodatavad Maapäeva asemikud jäid Haapsalu tulemata. Kuna Tallinnaga aga igasugune ühendus puudus, siis valitses seal sündmuste arenemiskäigust täieline teadmatus. Hinnates olukorda, tuldi põhjalikkude kaalutluste järele polgus otsusele deklareerida sakslastele Eesti iseseisvust, polku esitada erapooletu riigi väeosana ja nõuda oma puutumatus tunnistamist ja relvade kättejätmist. Nii sündiski. Sakslased, keda arvuliselt tunduvalt vähem oli, leppisid sellega.

Algas polgu elus jälle uus pöördeline ajajärk. Rivis ja kirjavahetuses võeti senise vene keele asemele tarvitusele eesti keel. Töötati välja eestikeelsed oskussõnad. Hakkas maksma ka uus sõjaväeline kord.

Varsti saadi luba ka Eesti diviisi formeerimiseks. Sarnane vastutulelikkus olnes ainult momendi nõuetest. Kuna Saksa okupatsiooni vägesid võrdlemisi vähepoole oli ja venelaste, samuti ka kohaliste enamlaste poolt üllatusi kardeti, siis loodeti eesti väeosadelt abi ja kaitset sisekorra julgeolekule. Ka olid Saksa sõjaväevõimud esialgu pisut vastutulelikumad eestlastele, kuna poliitilised kavatsused veel lõplikku kuju polnud omandanud ja Balti sakslus mitte veel jõudnud Saksa sõjavõimude juures end tarviliselt maksma panna. Olukord muutus aga õige varsti. Kõigele, mis aga kuidagi Eesti iseseisvust meele tuletas, kuulutati kadu. Ka eesti rahvuslike väeosade iga ei võinud neil asjaoludel olla kestav. Märtsi keskpaiku ilmuski V. Seekendorffi käsk eesti diviisi laialisaatmise kohta. Paratamatult tuleb asuda suure vaevaga loodud töö lõhkumisele. Ka polgu viimased päevadki kujunesid kibedaks töötamiseks. Tegevus suundus peamiselt likvideerimisele, põhimõtetlike küsimuste lahendamisele ning pörandaalusele salaorganisatsioonile aluse panemisele. Hoolimata silmapilgu kurbloolsusest hõõgus igaühe hinges lootussäde paremate päevade kättejõudmise. Mitte käed rüppes, tegevuseta olles ei tahetud ootama jääda noid aegu, vaid võimaluste piirides selleks kaasa aidata. Loodud organisatsioon töötas hiljem, 1918 a. suvel ülemaaliselt, organiseerides igalpool ustavatest isikutest pörandaaluseid, sõjaväelise ilmema salku. Liikumist juhtis Tallinna kesk-kohast kindral E. Pödder.

Esimene osa demobiliseeritud sõdureid lahkus polgust 27. märtsil. Polgu lõpetamise käsukiri ilmus 13. aprillil, mil ka lahkusid viimased.

1. Eesti polgu iga ei olnud kuigi pikk — kõigest üks aasta. Ometigi suudeti korda saata



Ernst Pödder, polkownik.

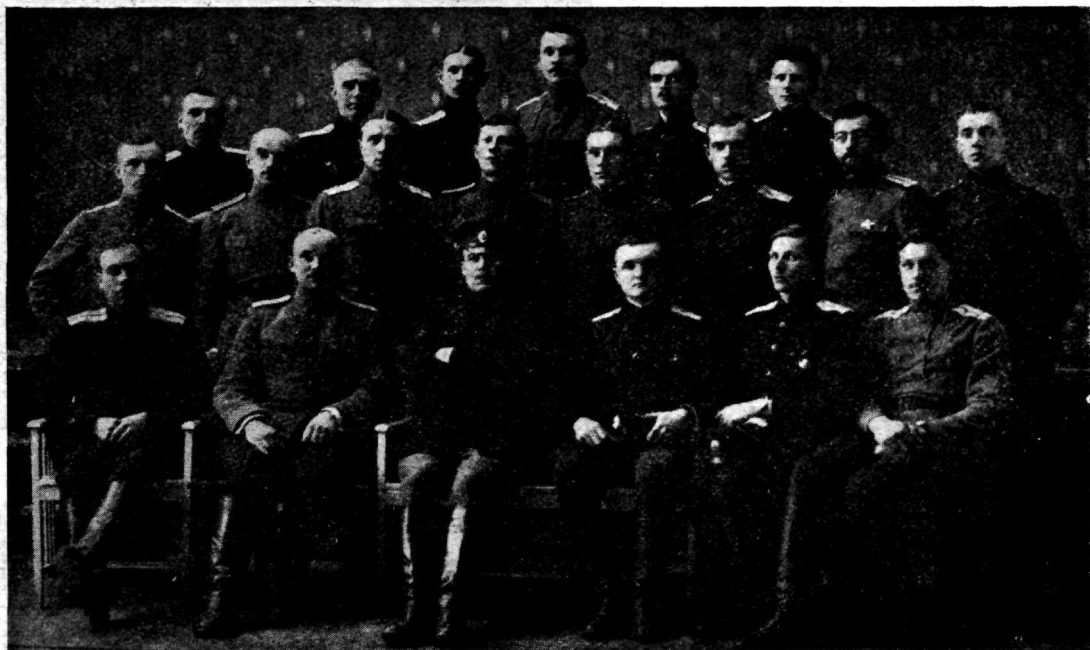
1. Eesti polgu ülem 6. XII. 17. — 25. IV. 18.

hiiglatöö. Loodi kõigepealt ümbritsevas kaoses korralik väeosa, millele ei leidunud tol ajal väärilist. Sihile viis väsimata energia, armastus rahvusliku ettevõtte vastu ja vastastikkude arusaamine. Eriti silmapaistvad on polgu formeeriija kindral A. Tõnissoni teened polgule kindla aluspõhja panemisel ja edaspidisel väljakujundamisel. Hiljem jätkas tema tööd vääriliselt kindral E. Pödder.

1. Eesti polk oli esimeseks reaaljõuks, millele tuginedes võis meie juhtivate tegelaste ringis ajajooksul lõplikult välja kujuneda Eesti iseseisvaks kuulutamise mõte ja ka teostuda. Sealjuures pole 1. Eesti polk piirdunud mitte ainult põhimõttelise poolehoiu avaldamisega, vaid katsunud iseseisvuse püüdeid rajada kohe tegelikule alusele. Sellest kõnelevad selget keelt polgu resolutsioonid.

1. Eesti polk sai nurgakiviks pärastisele Eesti sõjaväele. Ta nimega on ühenduses eesti sõjaväelaste suuremal arvul kodumaale

1. Eesti polgu ohvitserid 11/24. mail — polgu Tallinnast Rakveresse lahkumise päeval.



Istuvad vasakult paremale: st.-kapten J. Poopuu, leitn. Ed. Freudenstein, polk. A. Tõnisson, al.-leitn. H. Veem, lipn. O. Kurvits, al.-leitn. E. Lambert (†); seisavad vasakult paremale: al.-leitn. A. Laats, leitn. A. Stenpick, lipn. J. Semiskar, sv. am. S. Paul, lipn. K. Kanep, lipn. A. Bachstein, lipn. Ed. Morladt, leitn. N. Bergmann (†); kolmas rida: al.-leitn. J. Selter (†), st.-kapten Steinmann, al.-lt. A. Umjärvi, al.-leitn. A. Ojasson, lipn. Edg. Neggo, al.-lt. R. Kuslap.

valgumine, mis võimaldas Vabadussõjaks tarvilise inimjõu.

Samuti on polgul suured teened kodumaa kaitsmises demoraliseerunud Vene väeosade rüüstamise vastu.

1. Eesti polk jäi kogu oma kestvusel usalt rahvuslike aadete teenistusse ja pole ta tegevuses ühtki otsust ega sammu, mis selle vastu käiks.

Hällipäeval.

Kes teab kui suur oli Londoni esimese maja nurgakivi?! Milline kalamees paigutas selle oma hütikese nurga alla Themse jõe kaldal? Kui keegi leiaks selle kivi, ta ümber müüritaks leiukohal pidulikuim hoone ja kogu ilm täituks pieteetliku austusega suurima ilmalinna pühaduse vastu. Kes oleks see, kes jätaks vaatamata tolle kivi, külastades Inglismaad?!

Suurekene on too liblestatud terakene, mis kuumal ja kuival suvepäeval, vabanedes kábist kõrgel kuuseoksal, vudiseb õhus liuglevalt eemale ja kukub rohtu? Aga ometigi kannab ta eneses lõpmata võimaluste idu — eks ta või saada tuhandete taevasse tõusvate kuuskede esiisaks. Mühavad laaned, külad ja alevid, töökojad ja uhked laevad peituvad tolles pisikeses terakeses,.... kui kõik hästi läheb. „Kui kõik

hästi läheb“ — sest terakesel on palju vaenlasi, hädaohte ja võitlemisi. Aga hästi läheb sellel, kellel on suur usk ja tahe elada. See võtleb hääd võitlust.

Virisemine ja pessimism on embkumb — kas iseloomuviga või moodne haigus, mis vahest taudina vallutab maad. Selle tõenduseks on elu ise — tal on lugematu hulk vaenlasi, varitsevaid hädaohte ja visaid võitlusi, kuid ta on ikka võitja ning hõiskab oma võidulaule päikese poole tuhandel kombel — küll laante kohinas, küll põldude sahinas, lilledel priiskavas ilus, lindude laulus, töökodade müras, rongide huikamises, küll laevade tuule-pungil purjedes...

Elu idu pakitses eesti rahvas ka kõige süngemal päeval. Kord pidi ta murdma koore, mis teda surus, et anduda kasvamisele. Koor paka-

tas rohkem ja rohkem, kuni langes kõlbmatu kestana elavalt kehalt.

Oma kaitseväge loomine on too hurmav hetk, mil lõplikult pakatas ja langes koor, mis senini ümbritsenud tuuma ja idu.

Ega see nii libedalt läinud: kest oli mitmekordne, tihe ja kõva. Oli võõra võimu ajastpühendatud õigus, võõras tahe ja reaalne jõud; oli senini maksvusel olnud vaadete püha ülevõim; olid ka ilmaparandamise ideed, mis nägid eesti rahva iseteadvuse kasvamises võistlejat ning hädaohtu enese võimulepääsmisele.

Juba väga kaugele on taandunud nood ajad, just kui ilma merede taha, kuigi on möödunud ainult 10 aastat. Sellepärast tuletan meelde mõnd teravakujulisemat momenti.

Bolševistide leht „Kiir“ võitles kõigest väest eesti rahvuslise iseteadvuse vastu, sest tema usutunnistus nõudis rahvaste kadu ja eesti rahva ärasulamist suur-venelaste hulka. Muidugi astus ta kõige ägedamalt võitlusse eesti rahvuslike väeosade loomise vastu. Algu- ses ta põhjendas oma agitatsiooni riigikaitse vajadusele: ei tohi lõhkuda sõjaväge, ei tohi nõrgestada fronti ega tekitada seljataguseid segadusi. Eesti rahvuslike väeosade loomine toob enesega kaasa kõike seda. Sõdurid kistakse ära tegevast väest, kus neid nii vaja. Kuni uueltformeeritavatest väeosadest saavad võitlusvõimelised üksused, seni kulub hulk aega, aga frondi huvid ei luba raisata silmapilkugi asjata. Teiseks raskuspunktiks pidi olema transpordi ilmaaegne koormamine.

Et koondada kodumaal formeeritavatesse väeosadesse ligi 100.000 igas kaares laiali olevat eesti sõdurit, selleks on vaja hiigla transpordi kulu. Kuna Vene transport niikuinii on viletsas seisukorras ja liialt üle koormatud, siis oleks säärase samm otse patt riigikaitse mõttes.

Ja lõppude-lõpuks ei olevatki sellel „kodanlaste jandil“ muud tagamõtet, kui revolutsiooni meelega äraandmine, sest kodanlased tahtvat Vene revolutsioonilisest massist välja kiskuda eesti elemendi, et seda oma võimu alla saada ja Saksa Vilhelmile sülle langeda.

Nemad, eesti bolševistid, ei uskuvat eesti rahva revolutsioonist — eesti rahvas olevat vaimult väikekodanlik ega tahtvat teha mingit revolutsiooni. Ainult koos venelastega olevat võimalik sundida ka eesti rahvast kaasa tegema revolutsiooni.



Johan Pitka.

Eesti sõjaväelaste ülenkomitee liige.

Seda viimast põhjendust muidugi ei avaldatud targu „Kiire“ veergudel ega avalikkudes agitatsiooni-kõnedes — seda tunnustati kitsamates ringides, kui teised argumentid otsa lõppesid. Mul ei ole käepärast „Kiire“ numbreid, aga kui mu mälu ei peta, siis ilmus üks samadel alustel kirjutatud artikkel veel samal päeval, kui „plombeeritud“ saadeti jõudis Peterburki. Mõni päev hiljem hakkas ilmuma „Pravda“ — pisikese 4 leheküljelise lehekesena, kui bolševistide partei ametlik häälekandja, ning võttis kohe ägeda sõjavastase tooni. Jalamaid muutis omad argumentid ka „Kiir“ ja neli-viis päeva pärast eelmainitud kirjutuse ilmumist tunnistas ta sõjatakistamise pühamaks kohustuseks. Tuleb teha lõpp rahvaste hävitamisele kõige mõjuvamate abinõudega, mis rahval kätte saadavad: frondi lõhkumise, sõjavarustuse valmistamise takistamisega, frondile varustuse saatmise takistamisega (transpordi segadusega) jne. Eesti rahvuslike väeosade vastu hakati

võitlema veel suurema innuga. Kodanlased formeerivat neid selleks, et uputada verre revolutsioon; kodanlastel olevat vähe neid verejõgesid, mis voolanud seni; kodanlased tahtvat frondil ära hävitada lasta töörahvast jne. Võitlusabinõudeks kasutati ka mõjuavaldamist Vene Ajutise Valitsuse ja Peterburi tööliste ja soldatite nõukogu peale.

Kuid ka nende seas, kellel südame peal oli eesti rahva saatust ja hääkäekäik, ei olnud ühtlast vaadet. Oli ju palju segaseid küsimusi, millele näis olevat raske leida kindlat, usutavat vastust.

Kas tuleb kasuks või kahjuks eesti rahvale tema poegade koondamine rahvuslikesse üksustesse? Läti küttide kurb saatust oli silmi ees eemalepeletavaks tondiks. Nende vahvus, kohusetruudus ja oskus sai neile saatuslikuks — neid saadeti tulisematele kohtadele ja nad kandisid hirmsaid ohvreid. Tihti taganesid naaberväeosad, jättes neid üksi vaenlase materdada. Kas on kellegil meist soovi sama saatust valmistada ka eesti rahva poegadele?

Et need kahtlused ja kartused olid põhjendatud, seda tõendab Esimese Eesti polgu ajalugu, eriti ta ühe pataljoni saatust saartel.

Kuid kogu elu äratas eesti sõduris äravõitmata tungi pääseda kodumaale — kas või ainult surema. „Kuigi sureme, sureme omaksed koos“, oli nende kindel vastus eeltoodud hoiatustele.

Õige tugev oli ka vastuseisimine nende poolt, kes olid kindlasti veendunud Vene demokratismi vägevuses ja ülevates püüetes: Eesti rahvusliste

väeosade loomine on üleliigne, aga mis on üleliigne, see on kahjulik. Demokraatlik Vene loob hoopis uue, ilusa elu, ja eestlane tunneb enese vääriiselt kaitstuna ja kodusena uuel Venemaal. Sõjaväed kaotatakse hoopis, tuleb rahvamiilits jne.

Rahvuslikes väeosades kartsid paljud ka rahvuslike liialduste võimalusi. Kui rahvuslikud väeosad on olemas, siis võib leiduda kergeid päid, kes võivad hakkama saada mässuliste ülesastumistega Vene ülemvalitsuse vastu. Tagajärjed eesti rahvale oleks muidugi väga kurvad. Argumendina toodi ette Poola mässe.

Kui koomiline see seisukoht ka paistab, ometigi oli sellel kaitsjaid. Ning minge tehke inimesele selgeks, et ta lausa rumalusi räägib. Aga mine tea, kas see tol ajal oligi lausa rumalus, sest provokatsioon on harilik nähtus. Juhul, kui eesti rahvas oleks jäänud Vene liitu, nagu tol korral mõeldi, oleks kiirelt võinud saabuda aeg, kus Vene võimudel vahest kasulikuna oleks tundunud eesti rahva pigistamine, ning sarnasel korral sõjaväelise mässu provotseerimine on klassiline võte, et õigustada vägivalda tarvitamist nõrgema vastu.

Usk vene rahvasse ja sõja võidusse näis revolutsiooni esimestel kuudel kasvavat. Toetust sellele arvati leiduvat Prantsuse revolutsiooni sündmustes ja revolutsiooniliste vägede võidukuses. Arvati, et ajalugu on midagi õpetanud ja et Vene revolutsioon ei korda Prantsuse revolutsiooni väärtegusi. Ideeliste võitluste ja asjalikkude kaalutluste kõrval kerkisid üles

1. Eesti polgu ohvitseride kogu eestseisus ja aukohus.



Vasakult paremale: leitn. O. Kurviits, kapt. O. Mamers, kapt. J. Puskar, kol. A. Seiman, kapt. K. Parts, kapt. A. Irv, kapt. O. Luiga, al.-kapt. Th. Rõuk. Pildil puudub al.-polk. H. Kurviits.

praktilised raskused, mis näisid ülepääsmatutena. Tarvis meeles pidada ka, et Vene mõistus hakkas ruttu toibuma revolutsiooni esimeste päevade uimast ning nägema igas järeleandmises muulaste rahvuslikele nõuetele hoopis oma iseteadvusele ja oma seniste eesõiguste kahtlemist. See pidurdas Eesti rahvuslike väeosade asutamist ja ähvardas koguni hävitada säärase mõttegi.

Kuid kõigest on üle saadud kindlas usus, et eesti rahvas on elujõuline, tahab elada, kasvada, luua ja olla õnnelik ja et selleks tal peab olema enesekaitse ja enesekaitsemise abinõud; et peab julgema algatada ja peab vahest kaalule panema ennem elu, kui närbelt loobuda võitlusest oma parema tuleviku eest raskuste, takistuste või hädadohtude kartusel.

Aeg on selle usu õigeks tunnistanud.

K u s t a s.

Jooni XII armee Eesti sõjaväelaste liidu tegevusest.

XII armee Eesti sõjaväelaste liit tekkis, nagu kõik teisedki Eesti sõjaväelised organisatsioonid 1917. a.; eestlaste rahvuslike väeosadesse koondamise tähe all.

Esimene Eesti sõjaväelaste koosolek Riias 7. mail 1917 a., mis kadunud leitn. J. Riisenbergi algatusel kokku kutsuti ja millest umbes 1000 eestlast-sõjaväelast osa võttis, otsustas üksmeelselt tunnista eesti rahvuslike väeosade loomise tarviliseks ja nõuda XII armees teenivate eestlaste üleviimist e. rahvuslike väeosadesse. Otsuse elluviimiseks valiti 7-me liikmeline komitee, mida ajavaimule vastavalt nimetati — „Täidesaatev komitee“. Koosolekul 10. VI, millest võtsid osa pea kõigi armees teenivate eestlaste esindajad, suurendati senine täidesaatev komitee kuni 15 meheni ja valiti saadikud ülevenemaalisele e. sõjaväelaste kongressile; koosolekul 11—13 aug. kinnitati XII armee E. sõjaväelaste liidu põhikiri. Pärast Riia langemist asus komitee Valka, kus okupatsioonivägede siia jõudes likvideerus. Nii üldjoontes nimetatud organisatsiooni sündimine ja elukäik. Tema likvideerumise kohta peab aga tähendada et see on kahjuks niivõrra põhjalikult sündinud, et pea kogu Liidu kirjavaras, seal seas ka palju ajalooliselt tähtsaid dokumente kaduma on läinud.



*Johan Laidoner, kindralst. alampolkovnik.
Eesti diviisi ülem 6. XII. 17. — Saksa okupatsiooni.*

Nagu eelpool juba tähendatud, oli Liidu eesmärgiks aidata kaasa e. rahvuslike väeosade loomisele ja võimaldada XII. armees teenivatele eestlastele rahvuslike väeosadesse üle minna. Juunikuus 1917 a. XII. armee ülemjuhataja kindral Barsky korraldusel kogutud andmete järele teenis armees umbes 10.000 eestlast. Arusaadavalt ei võinud sarnase meestehulga üleviimine sündida kiirelt ja takistusteta juba puhtsõjalistel põhjustel. Kuid peale muu oli takistusi veel väe juhatuse ja „soldatite nõukogu“ vaadete näol. Kindral Barsky ühel läbirääkimisel eestlaste üleviimise võimaluste kohta kinnitas nende ridade kirjutajale, et tema hindab eestlasi kui sõjamehi väga kõrgelt, — ja et tema usub eesti polkude tähtsusesse, kuid võimatu on ju seisukord „kui teie, eestlased, hakkate ainult Liivi kubermangu, teised Pihkva, kolmandad Astrahani j. n. e. kaitsma“. „Soldatite komitee“ (искол XII) seletas oma kord, et rahvuslikud väeosad olevat revolutsi-

oonile kardetavad, sest eestlased väeosades olevat oma enamuses tagurlased. Nende viimastena märgitud takistuste lahendamisel tuli Liidu täidesaatval komiteel sõna võtta ka poliitiliste küsimuste kohta ja näidata oma poliitilist nägu. See viimane asjaolu oli raskemaid küsimusi, mis komiteel lahendada tuli. Liit ei kujutanud ju endast mingisugusel poliitilise erakonna platvormil asuvat koondust. Tarvis oli leida kesktee, et koondada endas kõiki armees teenivaid eestlasi, ja samal ajal mitte sarnasesse vastollu sattuda armee juhatuse ja „soldatite nõukoguga“, millele Liidu tegevuse keeld võiks järgneda.

Alusena omavaheliseks koostötamiseks seati saadikute koosoleku poolt augustikuus nõudmised: 1) koondada kõik eestlased, kes soovivad, rahvuslikkudesse väeosadesse, 2) Venemaa föderatiivne-demokraatlik-vabariiklik riigikord, 3) kodumaa sisemised poliitilised küsimused otsustab Eesti Asutav Kogu, 4) kuni selle kokkuastumiseni kuulub kõrgem võim kodumaal Maapäevale.

Raskusi, mis tekkisid poliitilisel alal armee soldatite nõukoguga, aitas lahendada ühelt poolt koostöö teiste väike-rahvuste sõjaväeliste organisatsioonidega (rahvuslik blokk) ja teiselt poolt tollaegne kurikuulus vormel: „niivõrra — kui võrra.“

Hoolimata kõigist takistustest, mis eestlaste rahvuslikkudesse väeosadesse üleviimisele teele veeretati, suutis Liit selle ülesande siiski täita. Mehi viidi üle algul igäüht nimeliselt välja nõudes, hiljem aga ka, kokkuleppel vastava väeosa ülemaga, kõik väeosas teenivad eestlased ühekorraga. Detsembrikuus 1917 a. anti viimaks käsk armee staabi poolt eestlased eesti polkudesse üle viia, kuid selleks ajaks oli armees teenivate eestlaste arv mõnesaja peale kokku kuivanud.

Peale selle tuli Liidu täidesaatval komiteel osa võtta eesti polkude seesmisel elus ette tulnud arusaamatuste lahendamisest (Tartu tagav. pataljonis) kui ka eesti polkude ja Vene väeosade ja teiste kohaliste võimude vahel tekkinud sekelduste likvideerimisest (Viljandis, Pärnus j. n. e).

K. L.



Esimene Eesti sõjaväelaste kongress Tallinnas 18. juunil (1. juulil) 1917 a.

Sõjaväeliste ja seltskondlike organisatsioonide tegevus Eesti rahvusväeosade loomisel 1917 aastal.

G. L a g u s, van. leitn.

Eesti rahvusväeosade loomise aade ulatub 1916 aastasse, kus selle küsimuse üles võttis Vene valitsus. Peale põhjalikku kaalutlemist otsustasid meie seltskonnategelased jääda passiivseks.

Revolutsiooni päevil kerkis küsimus uuesti päevakorra. Algus tehti Tallinnas ja Peter-

buris, kus sõjaväelased otsustasid koonduda eesti rahvusvägedesse.

Eesti rahvusväeosade aade leidis eesti sõjaväelastes laialdast poolehoidu. 6. aprillil (28. märtsil), esimesel suuremal eesti sõjaväelaste koosolekul Tallinnas „Grand-Marinas“ väljendus see eriti kujukalt. Valiti kohe 10-



Esimene Soomemaa Eesti sõjaväelaste kongress Lappenrannas.

liikmeline komisjon. Komisjon, kes hiljem enese nimetab „Tallinna sõjaväelaste bürooks“, satub algusest peale sündmuste keerisesse ja, olles kaasa kistud oma sihist, astub üle oma volitustest ja oma vastutusel teeb esimesed reaalsed sammud eesti rahvusväe asutamise alal.

Küsimus tuleb kaalutlemisele kõrgemas sõjaväe juhatuses. Olukorra soodustusel saabubki juba 8/21. aprillil teade korraldusest eestlasi saata Tallinna rahvusväeosade moodustamiseks.

See oli pead pööriv hetk, olime vaimustuses edust, kuid kohe kerkis esile ka küsimus: mis teha sarnaste suurte hulkadega, kust saada neile juhte? Sellest saadi siiski ka üle. Juhuslikult Tallinnas puhkusel ja läbisõidul viibivad ohvitserid-eestlased peeti siin kinni kindluse staabi korraldustega. See oli esimene kaader, need olid esimesed veteraanid eesti rahvusväe loomisel.

6. (19.) aprillil kinnitab Tallinna eesti sõjaväelaste üldkoosolek ühelhäälel rahvusväeosade asutamise kava heaks, ja sealt peale läheb töö juba kindlajooneliselt.

Tallinna Eesti sõjaväelaste büroo koosseis oli järgmine: esimees stud. A. Jürgens (langes ühes J. Vilmsiga), abiseimees lipnik G. Lagus, sekretär K. Rotschild, abisekretär J. Rumba, liikmed: mitšman E. Lukk, sõjav. ametn. Aamisepp, kapelmeister Helder, sõdurid Premet ja Vissmann. Juure tulid „Seltside liidu“ esindajad h-rad K. Päts, J. Pitka, Lellep jateised.

Juba algusest peale sobis bürool tugev kontakt eesti seltskonnaga. Büroo esialgne tegevus rajati 300 rublalisele toetussummale „Seltside liidult“. Hiljem saadi suuri toetussummasid üle maa, millega võimaldus saabuvald eselone esialgu toita.



Jaan Soots, kindralstaabi alampolkovnik.

Eesti diviitli staabi ülem 6. XII. 17. — Saksa okupatsioonini; täitis diviitli ülema kohuseid kuni al-polk. Laidoneri kohalejõudmiseni.



*Andres Larka, kindralstaabi alampolkovnik.
Eesti diviisi ülem 28. II. 18. — 15. V. 18.*

Umbes samal ajal, 7. (20.) aprillil organiseerivad Peterburi eesti sõjaväelased suurema paraadi ja meelevalduse. Valitakse ka vastav organisatsioon, kes algab samuti eeltööd rahvusväeosade asutamiseks. See organisatsioon nimetab ennast „Eesti sõjaväelaste keskkomiteeks“. Luuakse side Tallinnaga ja esialgu ei tunnusta kumbki alluvust teisele. Töötatakse paralleelselt, kuid siiski väga edukalt ja leplikult. Varsti aga selgub, et rohkem keskastutuseks oli kujunenud „Tallinna sõjaväelaste büroo“, kes taotles seltskonna suurimat poolehoidu ja materiaalselt toetust, kuna Peterburi eesti seltskond rahvusväe küsimustes enam loiumaks jäi. Kuna Tallinna „büroo“ eesti seltskonnaga ühiselt töötades püüdis paraliseerida tugevat kihutustööd eesti polkude vastu kohaliku „sõjaväelaste ja tööliste nõukogu“ poolt, siis Peterburi „keskkomitee“ astus samme kõrgemais valitsusringkondis küsimuse jaatavaks otsus-

tamiseks, kusjuures vahest ägeduses ka ruskiaga tuli põrutada vastu mõne võimukandja lauda.

Kodumaal asutatakse „sõjaväelaste bürood“ veel Rakveres ja Tartus. Need olid vahelülid seltskonna ja „Tallinna büroo“ vahel. Viimased tunnustavad keskuseks Tallinna büroo. Suurima tähtsuse omas siin Rakvere büroo tegevus, kuna sinna siirdub I. Eesti polk ja bürool tuleb seda toetada. Polk mälestab alati tänuga sealtpoolt osaks saanud sooja toetust.

Vahepeal on ka mitmes rinde üksuses moodustud eesti komiteed. Suurem neist oli XII armees. Et kõikide tegevust ühtlustada ja vastavat keskk kohta luua, kavatseti sõjaväelaste kongress kokku kutsuda. Et seda aga raske oli teostada, siis kutsuti 14. (1) juunil Rakverre kokku n. n. Eesti sõjaväelaste organisatsiooni konverents.

Konverents oli esimene suurem eesti sõjaväelaste esinduskogu, mis võis kõnelda 52.000 organiseeritud eesti sõjaväelase nimel. Teravas protestis kubermangu komissari J. Poska tagandamise vastu deklareeriti, et 52.000 eesti sõjaväelast on valmis relvadega oma huviseid kaitsma.

Konverentsil ei puudutatud mitte ainult eesti rahvusväeosade sisemisi küsimusi, vaid juba üldpoliitilisi ja üldrahvuslikke. Rõhutati ühtlasi kongressi kokkutsumise vajadust. Kõikide organisatsioonide keskuseks ja juhtivaks organiks valiti 15 liikmeline „Eesti sõjaväelaste keskbüroo“, kuhu kuulusid asemikud kõikidest organisatsioonist.

Tallinna „sõjaväelaste büroo“ annab keskbüroosse esimeheks K. Rotschildi, abiks G. Laguse ja sekretäriks V. Tomingase. Kuid endist hoogsat tegevust ei suuda büroo jätkata. Tempo muutub pikaldasemaks. Põhjused selleks peituvad liig suure koosseisus, kus mitmedki küsimusest vähe huvitatud olid. Siiski suudei takse I. Eesti polguga seotud elulisi küsimussoodsalt lahendada ja organiseerida kongressi eeltöid, kusjuures töötati peaaegjaliselt sektsioonides. Keskbüroo korraldas ka eesti sõjaväelaste kongressi kokkutsumise eeltööd.

* * *

Suurearvuline eesti sõjaväelaste kokkutulek Tallinna kongressile sünnitas kohalikkudes muulaste komiteedes teatud ärevust. Kardeti „kontrevolutsioonilist väljaastumist“. Seletust andma kindluse komandandi juure läksid lipn. Lagus ja lipn. Rotschild. Seletused rahuldasiid ja kongressi töö moodus ilma vahejuhtumusteta.

Peterburi Eesti sõjaväelaste keskkomitee.

Istuvad vasakult paremale: lipnik Voldemar Tõruke, Mihkel Lüdig, leitn. Theodor Käärrik (esimees), Mihkel Lüll, lipnik Nikolai Vildenau. Seisavad vasakult paremale: Karl Kidder, sv. am. Peeter Schneider, Hans Martna.



Peterburi garnisoni eesti sõjaväelaste saadikud 9. apr. 1927 a. Jaani kiriku kooli õuel.



Nikolai Reek, kindralstaabi kapten.

Eesti diviisi staabi ülem 28. II. 18. — 15. V. 18.

Kongress sanktsioneeris üksmeelselt tehtud töö. Tehti terve rida tähtsaid otsusi eesti rahvusväeosade organiseerimise alal. Valiti uus, suuremate volitustega keskorganisasioon — „Eesti sõjaväelaste ülemkomitee“; kes keskbüroo funktsioonid üle võttis ja neid kohe

hoogsalt jätkas. Ülemkomiteesse valiti parimad tegelased ja see võimaldas kindlajoonelisi tegevusi ja ülemkomiteel välja kujuneda meie rahvusväeosade vääriliseks kõrgemaks juhtimise organiks.

Ülemkomitee esimeheks valiti lipnik Konstantin Päts. Poliitilist olukorda õieti arvestava esimehest hoogsalt juhitud, arenes ülemkomitee esimese koosseisu tegevus eriti viljakaks ja andis meie rahvusväeosade arengus sarnase impulsiivsuse, mida ka järgnevad ülemkomitee koosseisud omas pahempoolses enamuses niipea murda ei suutnud.

* * *

Eesti sõjaväelaste organisatsioonide töö 1917 aastal ei piirdunud mitte ainult rahvusväe organiseerimise küsimusega. Kindlalt ja elavalt reageeriti ka kodumaa rahvuspoliitilistele eluavaldustele. Valjult protesteeriti igasuguste meie rahvuslike eneseavalduste kitsenduste vastu. See kõik suutis luua kindlama side rahva ja rahvusväe juhtide vahel. Ühtlasi kindel sõjaväeliste organisatsioonide väljaastumine ühes väeosadega lõi selle müstilise jõu, millega arvestasid demoraliseerunud Vene väed, kes kartsid tarvitada omavoli. See oli ka meie sõjaline jõud, mis hiljem Vabadussõja päevil kokku tulles suutis kaitsta Eesti iseseisvust ja vabadust.

25. aprillil (12. aprillil) kokku astunud esimene Eesti polk oli organisatsioonide esimene töö vili, kuid see oli ka meie rahva esimene tahteavaldus ja esimene teadvuseta samm iseseisvuse suunas. Selletõttu ei võinud jääda huvituks laiematele ringkondadele selle päeva 10-aastane juubel, eriti meie kaitseväele, kes võrsunud tolaeagsest väiksest kogust ja pained mõjuvalt tugevaks jõuks, kes meie rahva ja iseseisvuse kaitseks alaliselt kindlas valmuses.

Eesti diviis 1917/1918 a.

1. Eesti polk ja tagavarapataljon ei suutnud vastu võtta kõiki kodumaale kokku valgunud sõjaväelasi. Nii tekkis uute väeosade vajadus. Ja seda enam, et üldise korralageduse suurenemisega ka poliitiline olukord järjest tumedamaks muutus.

Eesti Sõjaväe Ülemkomitee asus energiliselt ülesande teostamisele. Takistusi teel oli palju igasuguste võimuasutuste vastuseisu tõttu. Nii legaliseeriti eesti tagavarapataljon suurte sekelduste tulemusena alles 1917 a. septembri

lõpus. Kohe selle järele, oktoobri algul, pandi Tallinna merekindluse komandandi loa põhjal aius n. n. „Tallinna eraldi polgule“, mis hiljem ümber nimetati 3. Eesti polguks. Esialgu formeeris polku 1. Eesti polgu ülema abi polk. E. Pödder, 26. novembrist peale aga kapten P. Kann, 1. Eesti polgu pataljoniülema.

2. Eesti polgu formeerimisele Paides asus ülemkomitee esialgu ilma vormilise loata. Tagavarapolgust eraldati selleks otstarbeks Paides, Viljandi ja Pärnu maakondades asuvad osad.

Formeerijaks olid kapten Maide ja 13. detsembrist peale polk. J. Unt.

Selle järele algas ülemkomitee 4. Eesti polgu formeerimist Rakveres 1. Eesti polgu patalj. ülema kapten H. Vahtramäe juhtimisel. Esialgne koosseis saadi 3. Eesti polgust ja tagavarapataljonist. Üks selle polgu pataljonidest asus Pärnus (kapt. Tannebaum).

Ratsa polgule pandi alus 3. E. polgu ratsakomandoga, mis kapt. A. Stolzeni juhatuse all asus Pääskülas. Detsembrikuu keskpaiku viidi see osa Viljandi, kus formeerimist jatkas kapten Jonson.

Suurtükiväe brigaadi formeerimist algas kindralstaabi polk. A. Larka Haapsalus. Materjaal-osa saadi Läänemaal asuvalt 45. jal. diviisilt, kust sõdurid-ukrainlased detsembrikuus ära läksid kodumaale. Inseneriväe roodu formeerijaks määrati leitn. Normak.

6. detsembril kinnitati viimaks ka Eesti diviis. Diviisi ülemaks tuli ülemkomitee kutsel kindralstaabi alam-polkovnik J. Laidoner, staabi ülemaks kindralstaabi alam-polkovnik J. Soots. Hiljem, 1918 a. veebruari lõpust alates, oli diviisi ülemaks kindralstaabi polk. A. Larka, staabi ülemaks kindralstaabi kapten

N. Reek. Polk. A. Tõnisson määrati brigaadi ülemaks, kuni 1. Eesti polku hakkas juhtima polk. E. Pödder.

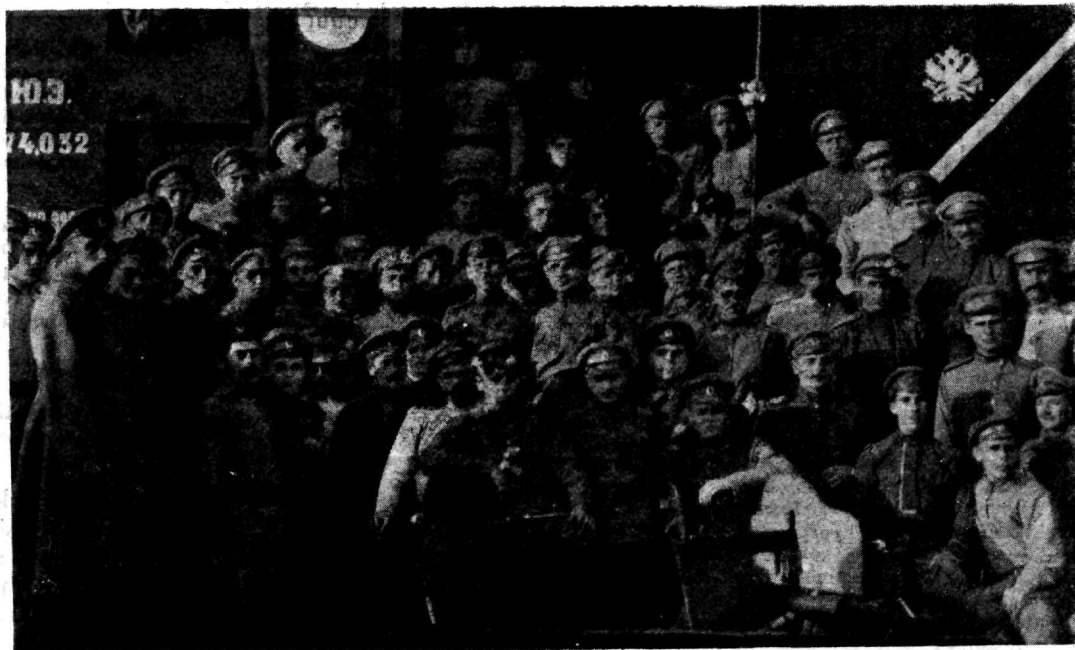
1. Eesti polk toetas diviisi formeerimisel nooremaid vendi mitte ainult oma kaadriga, vaid ka majanduslikult. Korraliku ja kokkuvõetliku majandusliku tegevuse tagajärjel oli polk kogunud suuremad säästsummad. Neist summadest määrati toetuseks: 3. Eesti polgule — 25 tuh. rbl., 4. E. polgule — 35 tuh. rbl., 2. E. polgule — 30. tuh. rbl. ja diviisi staabile — 20 tuh. rbl., kokku 110 rbl. Praeguse rahakursi järele mitu miljonit Eesti marka.

Eesti väeosad demobiliseeriti okupatsiooni võimude käsul 1918 a. aprilli alguks; diviisi staap 15. maiks.

Sama aasta 21. nov., Saksa okupatsiooni kokkuvõetamise järele avaldas Ajutise Valitsuse volitusel sõjaminister kindral A. Larka käsu kirja kõikide Eesti rahvuslises diviisis teeninud ohvitseride uusti ilmumise kohta oma endistesse väeosadesse.

Polkude asukohtadeks määrati: 1 polk — Tallinna, 2 polk — Tartu, 3 polk — Võrru, 4 polk — Narva. Varsti algav Vabadussõda tõi aga formeerimiskäiku täieliku pöörde.

O. K.



1. Eesti polgu „Colti“ kuulipildujate komando Rakverest lahkumisel Riia rindele, septembri lõpus 1917 a.

Keskel komando ülem al.-leitnant Th. Rõuk.

Sõjaministri käsukiri

Nr. 140.

Tallinnas, 20. aprillil 1927 a.

Viimase kümne aasta jooksul on meie kodumaa palju suuri sündmusi üle elanud.

Üheksa aasta eest kuulutas eesti rahvas end iseseisvaks. Vähe hiljem astus ta oma iseseisvuse kaitseks relvadega välja. Pidas võitlusi kahel rindel, kahe suure rahvuse sõjajõududega elu ja surma peale ja tuli rasketest heitlustest välja võitjana.

Viimase aastakümne suuremate sündmuste sekka kuulub rahvusliku kodukaitse korraldamine — eesti väeosade loomine.

25. aprillil 1917 a. pandi alus esimesele eesti polgule. Sama aasta sügisel asuti 3. polgu loomisele Tallinnas ja hiljem jätkati Viljandis ja Rakveres 2. ja 4. polgu loomist. Detsembrikuus formeeriti Haapsalu suurtükiväe brigaad ning koondati kõik rahvuslikud väeosad eesti diviisiks.

Väeosade korraldamine oma meeste juhatusel näitas sõjameestele ja kogu rahvale, et ka meie selle tööga toime saame. See tõstis rahvustunnet ja tekitas usku oma võimetesse.

Rahvustunne ja usk oma võimetesse olid Vene riigi lagunemise olukorras soodsaks pinnaks meie iseseisvuse mõtte tekkimisele.

Rahvuslike väeosade formeerimine oli hädatarvilikuks ja heaks kooliks aasta hiljem

järgnenud laiemaulatuslikule kodukaitse korraldamise tööle.

Rahvuslike väeosade loomise aade oli see tõmbejõud, mis Ilmasõja päevil mööda Venemaad laiali pillutud eesti rahva pojad kodumaale tagasi tõi. Nende meesteta oleks vedavalt mõeldav olnud edaspidine sündmuste arenemine meie kodumaal eesti rahva huvides sarnaselt nagu ta tegelikult teostus.

Rahvuslike väeosade formeerimine oli tähtsaks eelooks meie iseseisvuse rajamisele ja vabadusvõitlusele.

Seda eellugu on tarvis igal kaitseväelasel lähemalt tunda.

Sellepärast käsin korraldada 24. skp. — rahvusliku kodukaitse rajamise 10-dal aastapäeval — referaadid Tallinnas ja 1. mail s. a. — väljaspool Tallinnat, kus võimalikult üksikasjalisemalt seletust anda kõigile kaitseväelastele kõigis väeosades ja asutustes meie rahvuslike väeosade korraldamise tähtsusest.

Referendid määratakse end. eesti sõjaväelaste organisatsioonide esituse ja seltsi „Eesti polk“ juhatuse poolt.

N. Reek

Kindralstaabi kindral-majoor,
Sõjamineister.

Dokumente 1. Eesti polgu päevilt.

1. Eesti polgu meelsust ja 1917—1918 a. sündmustikke ning tollaegset olukorda kajastavad kõige piltlikumalt vist küll polgus vastuvõetud resolutsioonid, milledes avaldati omi seisukohti mitmesuguste päevaküsimuste kohta, kuna ajavaimust paratamatult kaasakistuna polgul tuli oma otsekoheste ülesannete kõrval tahes-tahtmata ka tegemist teha rahvuspoliitiliste j. m. küsimustega.

Toome siinkohal mõne neist resolutsioonest:

1. Maapäeva laialisaatmise kohta:

„1. Eesti jalaväepolgu ühendatud polgu, rootude ja komandode komiteede liikmete koosolek 18. nov. 1917. a. võttis Tallinnas 15. nov. Eesti maapäeva laialisaatmise ja maapäeva liikmete kallal toore vägivalla tarvitamise kohta järgmise resolutsiooni vastu: Esimene Eesti polk jääb oma endiste otsuste juurde 8. ja 14. novembrist s. a. Eesti maapäeva ainumaks kõrgema võimu esitajaks Eestis asutava kogu kokkukutsumiseni tunnistades; 2) avaldab maapäeva laialisaatmise kohta kõige valjemat protesti; 3) mõistab rahva esitajate kallal toore vägivalla tarvitamise kõige karedamalt hukka ja 4) on valmis maapäevale tema töö edasijatkamiseks kindlat kaitset ja tuge pakkuma.“

2. Eesti maapäeva laialisaatmise kohta.

„1. Eesti polk tunnistas tarvilikuks, et ajutine Eesti maavalitsus praegusel korralgedal ajal oma kasuliku korraldamisetööd võiks takistamatult jätkata,

kuni kõigedemokraatlisemal alusel valitud Eesti asutava kogu kokkutulekuni, kus ka Eesti väeosad oma asemikkude läbi esitatud oleksid ja palub ajutist maavalitsust Haapsalu asuda, kui ta seda võimaliku ja tarviliku leiab olema; ja töötab oma kaitset ja tuge vägivalla ja töötakistuse vastu, lootes teiste Eesti polkude ühistunde ja toetuse peale.“

3. Tartu sündmuste kohta (kubermangu abikomissari K. J. Partsi ja Tartu linnaape H. Luhti vangistamine):

„1) Koosolejad ei luba ühelgi võõral rahval meie sisemistesse asjadesse tungimist;

2) avaldavad valjut protesti vägivalla vastu, mis Tartus toimne on pandud.

3) nõuavad selle rutulist likvideerimist ja arreteeritud isikute vabakslastmist.

4) ja saavad ka nende nõudmiste mittetäitmise korral jõuga välja astuma, teiste Eesti sõjaväeosade toetuse peale lootma jäädes.“

14. Eesti iseseisvuse väljakuulutamise kohta leidub polgu arhiivis terve rida resolutsioone 1917 a. detsembrist ja 1918 a. jaanuari algusest üksikute rootude komandode ja polgu üldkoosoleku omi, mis tõendavad polgu aktiivsust selles küsimuses:

5. rood... „Nõuda tungivalt Eesti maa iseseisvaks kuulutamist ja toetust pakkuda selle sihi kättesaamiseks, nähes rahva peastmist praegusest raskest seisukorrast ainult Eestimaa iseseisvuses.“

10. rood... „Mitmekülgsest Eesti iseseisvust läbi harutades, nõuab, et viimata saaks täieline Eesti iseseisvus välja kuulutatud ja saab seda otsust igatepidi toetama.“ (Järgnevad terve roodu allkirjad).

Rootude ja komandode üldkoosoleku resolutsioon Eesti iseseisvaks kuulutamise kohta 6. jaan. 1918 a.

„Väikerahva vabadused ja õigused föderatiiv riigis võivad ainult siis kindlal alusel olla, kui selles liitriigis, mille osariigiks ta kuulub, sisemine poliitiline tasakaal üksikute osariikide vahel on.

Käesoleval ajal on täielikult selgunud, et Soome- maa, Ukraina, Kaukasus, Krimm ja Bessaraabia osalt kuulutanud, osalt püüavad täielikule iseseisvusele, mille tagajärjel teised muulased suurvenelastega võiks

ainult niisugust föderatiiv-riiki asutada, millel sugugi sisemist poliitilist tasakaalu ei oleks. See tasakaalu puudus saaks tingimata suureks ähvarduseks nõrgemate föderatiiv-riigi rahvaste õigustele. Eesti olemine niisuguse liitriigi liikmeks võiks tema tulevikule häda- ohtlikuks saada.

Kujunenud strateegiline olukord sõdivate Vene ja Saksa riikide vahel on niivõrt vähe laotusiandev esimesele, et sõja edasipidamise korral Eestimaa saaks provintsiks muudetud.

Ülemalnimetatud põhjustel nõuavad 1-se Eesti polgu Haapsalus asuvad roodud ja komandod tingimata rutulist Eesti iseseisvuse väljakuulutamist.“

Kahurväe tähtsusest modern sõjas.

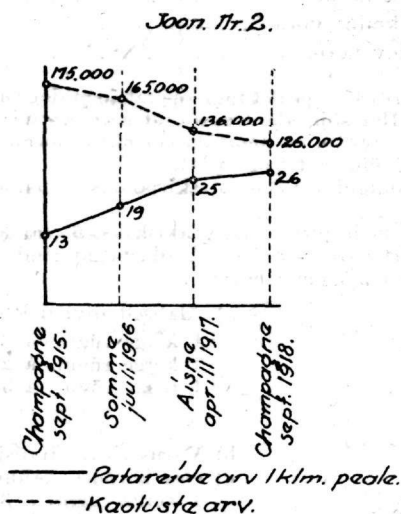
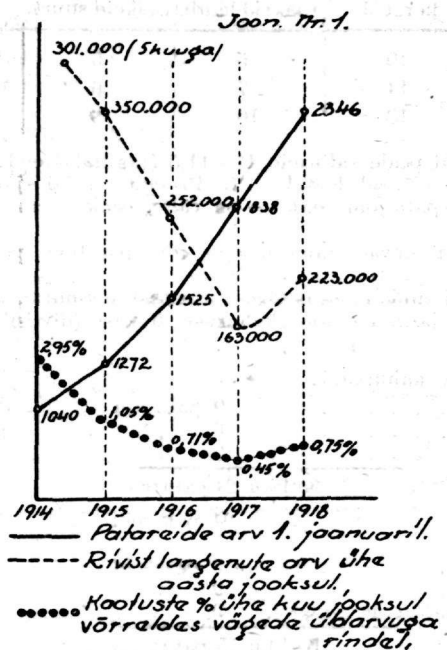
Mõnda arvudest.

G. Leets.

I.

Ilmasõjas sai aksiomiks järgmine juhtlause: nüüdisaja laskemasinate organiseeritud tuleväljadest võib läbi pääseda ainult organiseeritud tule kaasabil samasugustest masinatest.

Prantsuse kindral Herri huvitavas raamatus — Général Herr: „L'Artillerie ce qu'elle a été, ce qu'elle est, ce qu'elle doit être“ — on toodud paljuütlevad diagrammid (joon. 1 ja 2). Need kujutavad piltlikult, kuidas proportsionaalselt tegevusse astuvate kahurite arvu suurenemisega vähenes prantslastel kaotuste %.



Ka tehniliselt kehval Vene rindel oli kahurite arvul suur mõju kaotuste %-le. Nii esimestel operatsioonidel 1914 aastal Ida-Preisimaal oli patareidid sakslastel ja venelastel:

	Venelastel		Sakslastel	
	kergeid	raskeid	kergeid	raskeid
1. Lahingus Gumbinneri juures	45	—	70	20
2. „ Bischofsburgi-Hohensteini-Soldau juures	70	—	100	30
3. Lahingus Masuri järvede vahel	95	3	150	50
Kokku	210	3	320	100

Keskmiselt oli ülaltoodud lahingus kokku: venelastel 200 ja sakslastel 400 patareid. Kui veel arvestada raskete patareide arvuga, siis oli sakslastel tuleülekaal ligikaudu 2,5 kordne. Kaotused seejuures olid (ainult surnutena ja haavatutena): venelastel ligi 120.000, sakslastel aga ligi 50.000, — s. o. 2,5 korda vähemad. Need arvud ühtlasi tõestavad kindral Herri eelpool toodud diagramme.

Suurt huvi pakuvad andmed kahurjõu normidest, mida loeti tarvilikuks pealetungi edukaks läbiviimiseks. Nii oli prantslastel kasutada 1918 a. edurikka pealetungi algul:

Operatsiooni nimetus	Korpuse nr. nr.	Rinne km	Patareide arv			Patareide arv 1 km peale
			kergeid	raskeid	kokku	
X armee vastupealetung Château-Thierry, Soissons piirkonnas 18. VII. 1918.	XX	6	69	45	114	19
	XXX	4	54	36	90	22
I armee lahingud Montdidier juures 8. VIII. 1918.	XXXI	5	60	81	141	28
	XXXV	5,8	61	61	122	22
IV armee lahingud Champagne'is 28. IX. 1918.	XI	4,3	63	56	119	28
	XXI	4,1	63	54	117	29
	II	4	63	50	123	30
	IX	3,3	63	60	123	36
I armee lahingud Guise rajoonis 4. XI. 1918.	XXXVI	4,5	54	46	100	23

Toodud arvude hulka pole arvatud kaevik-kahurvägi, tankide ja lennukite vastu võitlev kahurvägi, samuti teised erikahurid.

Sakslaste juures võime fikseerida umbes samasuguseid arvusid kevadel 1918 a. alustatud pealetungil liitlaste vastu. Näiteks Picardie's tuli neil 1 kilomeetri peale 21 patareid, operatsioonil Aisne'i piirkonnas — 32 ja Champagne'is — 25 patareid.

Möödunud Ilmasõja kogemuste põhjal on prantslastel praegu välja kujunenud järgmised normid pealetungil kindlustatud positsioonide vastu:

	Patareide arv 1 km peale			
	kergeid	raskeid haub.	raskeid suurt.	kokku
Nõrk norm	10	5	5	20
Keskmine norm	14	7	6	27
Tugev norm	18	10	8	36

1918 a. pealetungi operatsioonidel tuli iga pataljoni peale kahureid 11—11,5 (prantslastel 11, sakslaste¹ 11,5). Ilmasõja algul aga olid need arvud: prantslastel — 5, sakslastel — 7. Praegune sõjakirjandus Prantsusmaal arvab, et organisatsioonilist normi — 11 kahurit pataljoni peale — on vähe, peaks olema 14, isegi 18 kahurit ühe pataljoni peale.

Jälgides Saksa sõjakirjandust, leiame et sakslased loevad modern-sõjas ühe pataljoni peale juba 16 kahurit.

Ühe hiljutise Saksa taktikalise ülesande lahendamisel, mida juhatas väga autoriteetne kindral, anti diviisile, mis võttis osa vaenlase kindlustatud rinde läbimurdest, järgmine arv kahurväe üksusi (diviisile anti läbimurdeks 2,5 km riba):

- a) Alaliselt diviisi koosseisu kuuluv kahurvägi:
- | | |
|---------------------------------------|------------|
| 1 kerge rügm. à 3 divisjoni | 9 patareid |
| 1 kerge rügm. à 2 divisjoni | 6 „ |
| 1 raske rügm. à 3 divisjoni | 9 „ |
| Kokku 24 patareid. | |
- b) Varus oleva diviisi kahurvägi 24 patareid
- c) Osa korpuse kahurväest:
- | | |
|--|------------|
| 1 kerge rügm. à 3 divisjoni | 9 patareid |
| 1 raske rügm. à 3 divisjoni | 9 „ |
| 3 üksikut väga suure võimega kahurväe divisjoni. 9 „ | „ |
| Kokku 27 patareid. | |
- d) Lisakõvendus üldisest kahurväe reservist:
- | | |
|--|------------|
| 1 kerge rügm. à 2 divisjoni | 6 patareid |
| 2 rasket rügm. à 2 divisjoni | 12 „ |
| 1 divisjon raskeid mortiire | 3 „ |
| Kokku 21 patareid. | |

Peale selle oli diviisil veel 6 zeniit-patareid, 4 jalaväe patareid ja üks miinipildujate patarei = 10 miinipildujat. Seega ühe diviisi käsutuses 2,5 km rinde läbimurdmisel kokku 107 patareid, mis teeb ühe kilomeetri peale 42 patareid.

Venelased loevad oma kohta maksvaks järgmised minimaalsed normid aegsasti kindlustatud vaenlase rinde läbimurdmisel (arvud on võetud 1 km kohta pealöögi suunas):

- | | |
|---|------------|
| a) jalaväe kaevikute tulistamiseks | 9 patareid |
| b) jalaväe posits. sisemuse tulistamiseks | 6 „ |
| c) vastase seljataguse tulistamiseks | 6 „ |
| Kokku 21 patareid. | |

Kokku 21 patareid.

Kasulikumat kaliibrite vahetõrka kahurväes iseloomustavad järgmised arvud (orgaaniline kahurvägi liikuvast sõjas):

R i i g i d	P r o t s e n d i d							
	Kerged suurt (3")	Kerged haub. (4—5")	Rasked haub. (6")	Rasked suurt.		Rasked mortiid (8")	Suure ulatavusega rasked suurt.	Väga rasked kaliibrid
				4—5"	6"			
1914 aastal:								
Prantsuse	95	2,5	2,5	—	—	—	—	—
Vene	87	11	1	1	—	—	—	—
Saksa	66,6	10,3	15,5	4,6	—	2,5	—	0,5
Ilmasõja järele:								
Prantsuse	55	2	20	7	12		4	—
Vene	42	26	12	12	4	2	—	2
Saksa	42,5	27,8	12,6	6,4	2	7,3	1,1	0,3
Eesti	53,3	26,7	13,3	6,7	—	—	—	—

Kaliibri, laskeulatuse, süsteemi ja mürsu kaalu suhtes nõutakse nüüd kahuritelt (kindral Herr):

Süsteem	kaliiber mm (toll)	laskeulatavus (m)	Süsteemi rän- nakkaal (tonnid)	Mürsu kaal (kg)
Kerge-suurtükk	75(2,95)	14.000	2,2	7
Kerge-haubits	100(4)	12.000	2,5	12—16
6" haubits	155(6,1)	10.500	4	43
Raske-mortiir	240(9,4)	12.000	12	200
		16.000	30	200
Kaugelaskja suurtükk	83,5(3,3)	19.000	2,5	—
	155(6,1)	19.000	11	50

* * *

Kahurväelaste ja jalaväelaste arvuline vahetõrka oli sõja algul 1914 a. 1:4, 1918 aasta lõpul juba 1:2. Ilmasõja lõpul tuli prantslastel 800.000 jalaväelase peale juba 620.000 kahurväelast.

II.

Alltoodud võrdlustabelitest leiame huvitavaid andmeid kahurväe laskemoona, selle modern lahingu peamise hävitusabinõu kohta.

Tabel 1.

Kahurmoona kulu lahinguis XIX—XX sajangul.

Aasta	Lahingute nimetused	Vältus:		Sõjaväe nimetus	Laskemoona kulu
		lahingu-päev	kahurväe ettevalmis-tuse tunnid		
1863	Chickamagua	2		Ameerika	7.325
1863	Gettysburg	3		"	32.781
1870	St.-Privat	1		Saksa	39.000
1904	Nan-schan	1		Jaapani	34.047
1904	Liao-jang	9		Vene	134.400
1904	Schahe	9		"	274.360
1915	Neufchapel	3	0-35	Inglise	197.000
1915	Souché	1	4-00	Prantsuse	300.000
1916	Somme	7		Inglise	4.000.000
1917	Wytshaete	7		"	2.753.000
1918	St.-Mihiel	4	4-0	Ameerika	1.300.217
1918	Amiens	1	1-00	Saksa	650.000*)

*) Välja lastud ühe tunni jooksul.

Tabel 2.

Laskemoona kulu ühe kahuri kohta.

Aeg ja sõja nimetus	Sõjaväe nimetus	Laskem. kulu päevas
1854—56 Krimmi sõda (Sevastopoli piiramine)	Ingl. ja Prants.	5
1859 Itaalia sõda	Austria	0,3
1861—65 Ameerika kodusõda	Ameerika (liidu)	4
1866 Austria-Preisi sõda	Austria	2,2
	Preisi	0,8
1870—71 Prantsuse-Preisi „	Saksa	1,1
1904—05 Vene-Jaapani „	Vene	4
1912—13 Balkani sõda	Bulgaaria	7
Ilmasõda:		
September 1914	Prantsuse	8*)
1. jaan. — 1. okt. 1918	Itaalia	8*)
1. „ — 11. nov. 1918	Ameerika	30*)
1. „ — 11. „ 1918	Prantsuse	34*)
1. „ — 11. „ 1918	Inglise	35*)

Tabel 3.

Ühe aasta jooksul kulutatud kahurlaskemoona hind 1864 a. Ameerika kodusõjas ja 1914—18 aa. Ilmasõjas.

Laskemoona kulu 1 aastaks		Keskmine 1 lasu metalli kulu		1 lasu keskmine hind		Kulutud moona üldhind	
1846	1914—18	1864	1914—18	1864	1914—18	1864	1914—18
1.950.000	152.515.000	12 nl	95 nl	2 dollarit	50 dollarit	10.000.000 dollarit	30 miljardit dollarit

Tabel 4.

Laskemoona kulu uueaja sõdades võrreldes 1 kuuga Ilmasõjas.

Aasta	Sõja nimetus	Sõjaväe nimetus	Laskemoona kulu sõja kestel	M ä r k u s
1859	Itaalia sõda	Austria	15.326	Kogu sõja kestel
1861—65	Ameerika kod.-s.	Liiduvägi	5.000.000	
1866	Austria-Preisi	Preisi	36.199	
1870—71	Prantsuse-Preisi	Austria	96.472	I kuus
1904—05	Vene-Jaapani	Saksa	817.000	
1912—13	Balkani sõda	Vene	954.000	
1918	Ilmasõda	Bulgaaria	700.000	
		Ingl. + Prants.	12.710.000	

Tabel 5.

Laskemoona kulu 1 aasta jooksul Ameerika kodusõjas ja Ilmasõjas.

Aasta	Sõja nimetus	Sõjavägi	Laskemoona kulu	M ä r k u s
1844	Ameerika	Liiduvägi	1.950.000	Aasta lõpp 30.VI
1918	Ilmasõda	Ameerika	8.100.000	Aasta lõpp 10.XI
1918	„	Inglise	71.445.000	
1918	„	Prantsuse	81.070.000	

*) Laskemoona kulu ainuüksi väljakahuritest. Arvud on keskmised, võetud laskemoona kulu kogusummast, jagatud kahurite üldarvule kõikides väliarmeeses.

Võrreldes teiste väeliikidega, kahurvägi Ilmasõjas kasvas järjest. Järgnevail arvudel on ses suhtes iseloomustav tähendus:

	P r o t s e n d i d:					
Jalavägi	71,6	66,7	60,4	56,9	54,6	50,4
Kahurvägi	18,4	22,3	27,7	30,7	32,4	35,7
Ratsavägi	4,7	4,2	3,7	3,4	3,6	4,0
	1. V. 1915.	1. VII. 1916.	1. X. 1917.	1. IV. 1918.	1. VI. 1918.	1. X. 1918.

Kahurväe kasv Ilmasõjas suurtükkide, meeskonna ja hobuste poolest peegeldub järgmistest arvudest:

1. Saksa kahurvägi rahuajal ja 1918 aastal.

N i m e t u s	Arv rahuajal ¹⁾ 1914	Arv 1918 aastal
Kerged väljakahurid	6.328	12.492
Rasked väljakahurid	576	6.819
Lennukite vastu võitlevad kahurid	4	2.558
Ohvitserid	1.420	18.500
Allohvitserid ja reamehi	33.250	400.000
Hobuseid	3.400	202.500

2. Prantsuse kahurvägi sõja algul ja 1918 aastal.

N i m e t u s	Arv sõja algul ²⁾ 1914	Arv 1918 aastal
Kerged väljakahurid	3.840	5.484
Mäe-suurtükid	120	96
Rasked väljakahurid	308	5.000
Väga rasked kahurid	0	740
Kaevik-kahurvägi	0	1.680
Lennukite vastu võitlevad kahurid	1	404
Ohvitserid	11.000	26.000
Allohvitserid ja reamehi	420.000	1.093.000

Kaotused uueaja sõdades.

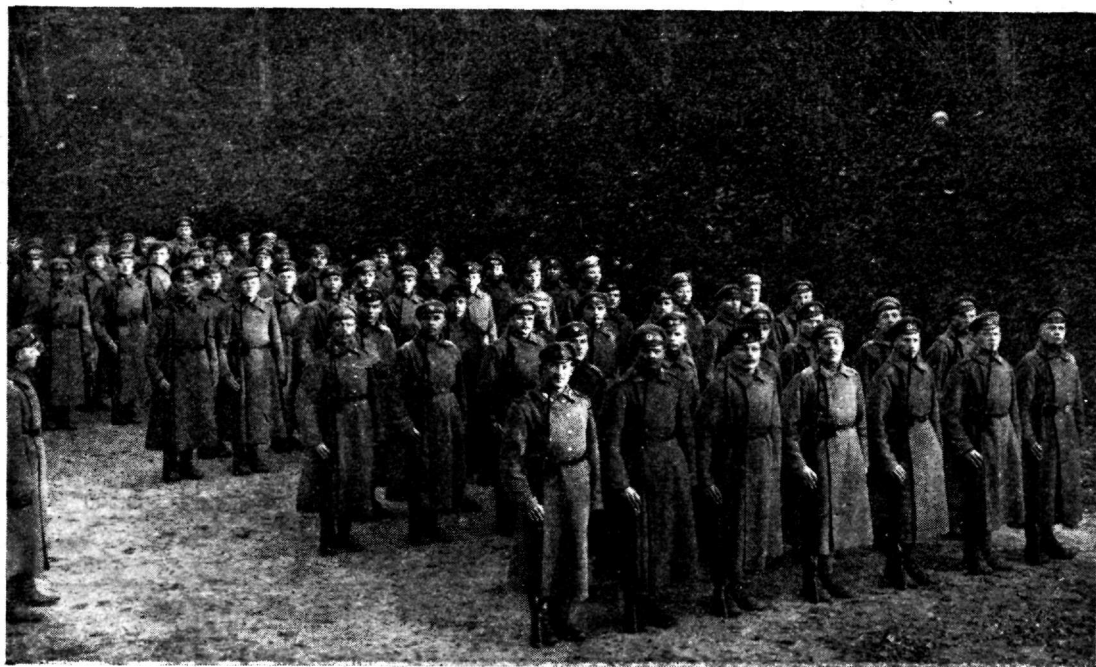
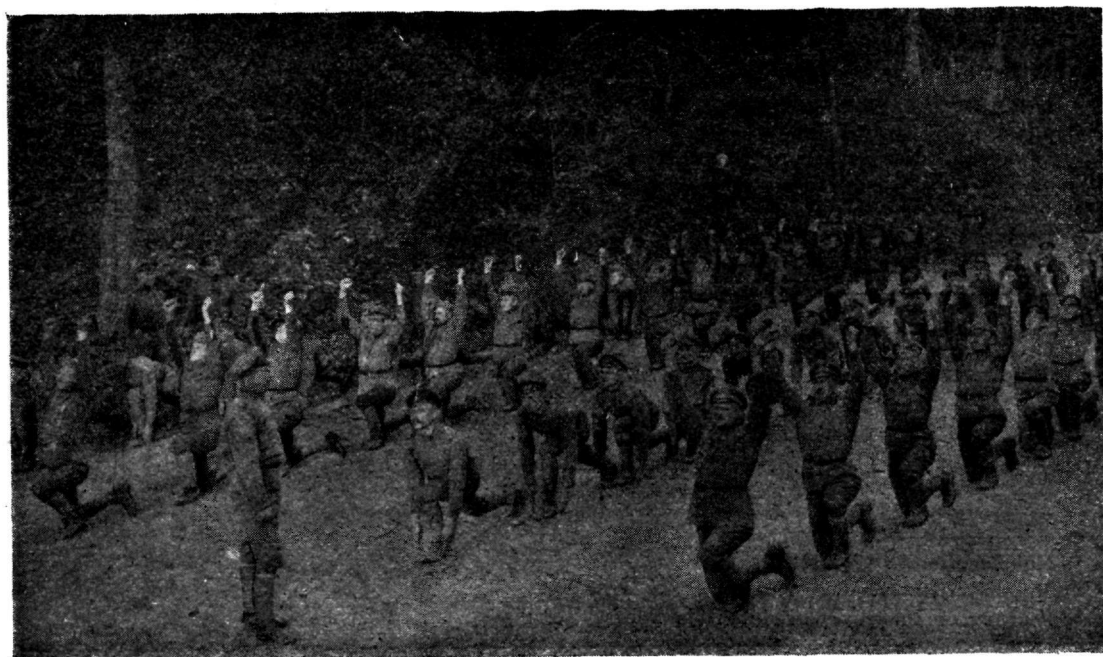
Manööversõjas langeb suurem osa kaotusi jalaväe relvade arvele. Positsioonisõjas aga muutub pilt, — pearelvaks on seal kahur ja kahurist sünnitatud kaotused on märksa suuremad. Nii:

A a s t a j a s õ d a	Kellel	Kaotused %-es:		M ä r k u s
		jalaväe relvade läbi	kahuritule läbi	
1854—56 Krimmi sõda (Sevastopoli piiramine).	Venelastel	54	43	kindluse rajoonis
1870—71 Prants.-Saksa sõda	Prantslastel	70	25	
	Sakslastel	90	5	
1904—05 Vene-Jaapani „	Jaapanlastel	85	8,5	
	Venelastel	86	14	
1914—18 Ilmasõda	Liitlastel lääne-rindel	23	75 ³⁾	

1) Mobiliseerimata vägi.

2) Mobiliseeritud väed.

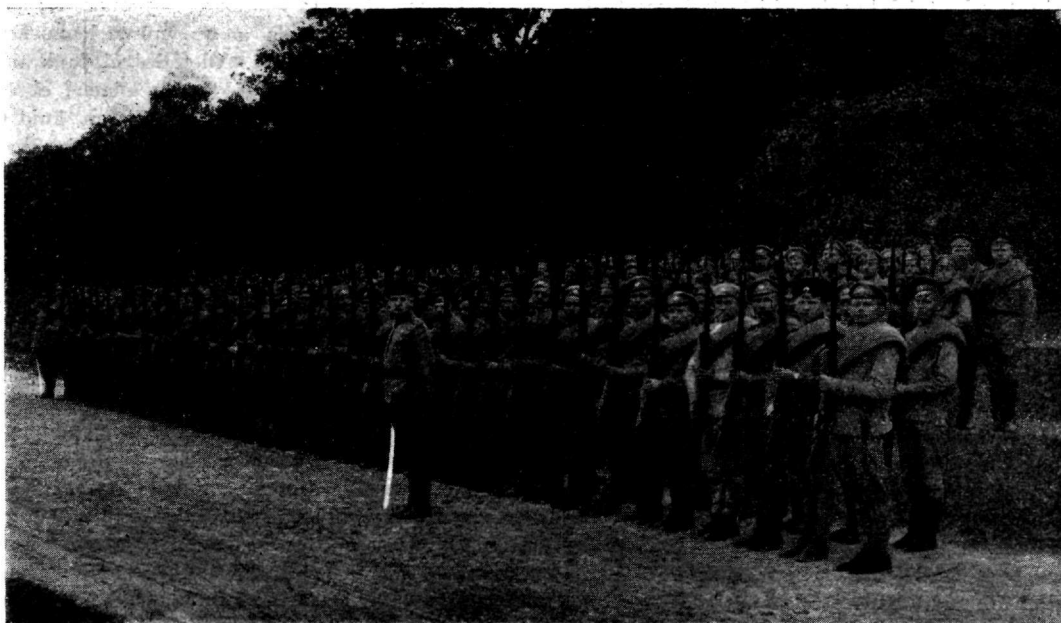
3) See arv on maksey positsioonisõja kohta.

1. jalaväe polgu*1. jal. polgu õppekomando.**Võimlemisharjutused.*

elust 1917 a.



1. Eesti polgu õppekomando õppusel 1917 a. lõpul Haapsalus.



1. Eesti polgu 5. rood paraadil.

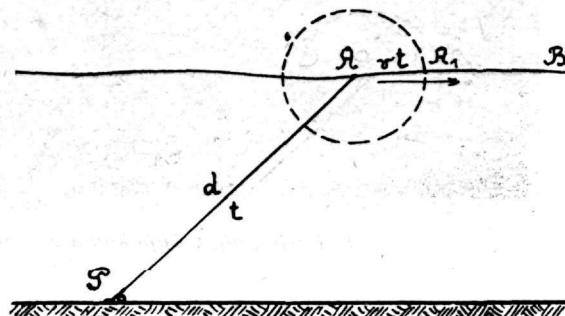
Üldmärkusi õhuvastastest kahurväest.

Õhuvastane kahurvägi on kõige vanem, ühtlasi ka kõige tähtsam element passiivses õhukaitses. Selle erilise relviilgi organisatsioon sündis alles Ilmasõja kestel ühea lennukiväe arenemisega. Esiolgu võetakse tarvitusele välikahurid, asetades neid improviseeritud alustele, mis võimaldas suuremaid muutusi tõsteturgas ja suunas. Hiljem leiti, et suuremate tõsteturgade juures puudub kahurite kompressoritel küllaldane jõud toru tagasitõukamiseks normaal-seisukorda; selleks tõsteti kompressorite survet. Tehniliselt lahendati viimane küsimus muidugi arvestades kompressori tüübiga: vedruka või pneumaatiline; vastavalt tehti siis vedru tugevamaks või suurendati õhurõhumist. Selle järele konstrueeriti õhuvastastele kahuritele terve rida eriliisi aluseid. Olenevalt, kas kahur on liikumata või liikuv, ehitatakse temale eriline alusmehanism, või asetatakse autole, vankrile, hobusele. Tekkisid seega paigalseivad, poolliikuvad ja liikuvad tüübid.

Mürsuks võeti šrapnell või distantstoruga varustatud granaat. Pikapeale jõuti otsusele, et granaadi tarvitamine on otstarbekohasem ja et õhukaitses kahurväge on tarvis varustada ainult granaatidega, mis annab suurema kildude paiskamise võrreldes šrapnelliga. Tehniliste raskuste pärast tarvitati siiski ka šrapnelle, erilise laskemoona puudusel koguni harilikke välišrapnelle. Muu seas tarvitasid austerlased raudkuulidega täidetud šrapnelle, mis kergemad tinakuulidest; kuid sarnastel mürskudel oli liig nõrk läbitamisjõud, mida peeti puuduseks. Hakati konstrueerima eriliisi mürske ja neid valmistati õige mitmet tüüpi.

Eriti tähtsaks tuleb lugeda eriliste laskemeetodite tarvitamisele võtmist ja mõõtriistade arendamist. Siin võib märgata lahkunekut vaenuliste poolte juures. Sakslased võtavad aluseks optilise kaugusmõõtja, täiendavad selle, suurendavad baasi 1,25 mt pealt 2 mt ja enama peale. Samuti tehakse ka Austrias, kes sakslaste meetodi näis üle võtvat. Austerlased võtsid tarvitusele laskmiseviisi tabelite järele, mis annavad laskeandmed „pealetuleva märgi“ pihta kauguse, lennukiiruse, kõrguse ja suuna andmete järele ja võimaldavad mõne sekundi jooksul anda paugu ettearvestatud matemaatilise punkti pihta. Prantslaste laskemeetod ei põhjone kaugusega tabelite andmetel; nad võtavad aluseks lennuki kõrguse ja saavutavad andmeid kahepaikse kõrgusmõõtja (altimeetri) abil. Kiirusmõõtjaga mõõdetakse ära lennukiiruse, isäralise sihttoruga — lennusuun. Nende andmete võtmisega sihtraual asetub toru automaatselt laskmiseks tarvilisse asendisse. See meetod täiendati 1915 a. Tehti katsed tahomeetrilise meetodiga, igasuguste elektriaparaatidega, mis aga tagajärgi ei andnud. Selle järele püüti täiesti muuta laskmise põhimõtteid. Kiirema sihtimise otstarbeks konstrueeriti eriline mehaaniline sihing, mis sarnanes õhkulaskmiseks kuulipildujatele ehitatud sihingule. Samuti hakati laskma abimärkide meetodi järele.

Tagajärgedeta laskmine lennukite vastu tekitas algusest peale pikema arvustuse. Milles seisavad raskused laskmise juures õhus viibivate lennukite pihta? See laskmine on mõnest küljest sarnane laskmisele jooksva jänesa pihta — mõlemal juhul tuleb „võtta ette“, arvestades kuuli lennukiirusega. Vahe seisab eamalt selles, et esimesel juhul on märgi kiirus suurem (umb. 50 mt/sek, samuti ka kaugus märgini (3—8 km). Selle kõrval tuleb veel meeles pidada, et jänes jookseb otse, lennuk aga hakkab esimese paugu järele manöövreerima. Tuleb, tähendab, kaugele ette võtta teadmises, et märk vaevalt sihtpunktile peale lendab. Võttes kauguse 3000 mt, lennuki kiiruse 70 mt/sek (umb. 250 km tunnis), leiame, et mürsu 20 sek. lennukestvuse juures on tarvilik ette võtta $70 \times 20 = 1400$ mt võrra. Selge on, et mürsk võib sattuda märgist kaugele kõrvale; sarnane laske-meetod oleks ehk õige puudulik.



Joon. 1

Oletame nüüd, et lennuk asub punktis A; lennuki kiirus AB joont mööda on v; mürsu lennu kestvus punktist P punkti A on t. Oletades, et pauk anti sel hetkel, kui lennuk oli punktis A, leiame, et t sek. jooksul on lennuk edasi jõudnud vt võrra, kuid tundmata suunas ja asub nüüd kusagil kerapinnal, mille raadius vt (täpsuse mõttes tuleb tähendada, et see kera on ülaltpoolt kokku muljutud, altpoolt aga välja venitatud; kuid tähendatud moonutuse jätame tähele panemata). Kahurväe harilikkude laskmiste juures maapealsete märkide pihta, millede asukhad teadmata, teame siiski kindlasti selle maa-ala, millel märgid asuvad. Laskeülesande täitmisel võetakse kogu maa-ala neutraliseeriva tule alla. Kui seda meetodi tarvitusele võtta laskmise juures lennuki pihta, tuleks tule alla võtta kogu eespool tähendatud kera maht ja anda paugude arv, mis võrduks:

(kuuli maht) : (mürsu mõjuala maht).

Näit., võttes 6000 mt peale 75 m/m granaadi, lennuki kiiruse $v = 50$ mt/sek., mürsu lennu kestvuse 20 sek., mürsu mõjuala 10.000 mt³, leiame et tarvilik mürskude arv oleks 408.200. Näeme, et ka igasuguste võimalikkude oletuste juures tuleb sellest meetodist otsekohe loobuda.

Võtame uuesti vaatlusele esimese laskemeetodi ja oletame, et lennuki liikumine on kogu aeg sirg-

jooneline, muutmata kõrgusel. See on ainus juhus, mis võimaldab täpselt arvutada laskeülesande. Et see juhuse aga haruldane on, sellega tuligi seletada õige vähearvulist tabavust; lendur hakkas laskmise juures muutma lennuuuna ja kõrgust. Alles siis, kui ta võttis kindla suuna ja kõrguse, võis uuesti alustada laskmist.

Oletame, et lennuk A asub kindlal kõrgusel ja lendab B poole. Tabamiseks on tarvis, et mürsk lõhkeks punktis A_1 , mis asub punktist A vt võrra eemal. Kui kujutame ette, et laskmine sünniks horisontaalses tasapinnas (maastikunurk=0), siis jääks meil järele ainult jälgida märgi liikumist ja anda otse- ja kül-g-kaldumise („etteandmise“) parandusi.

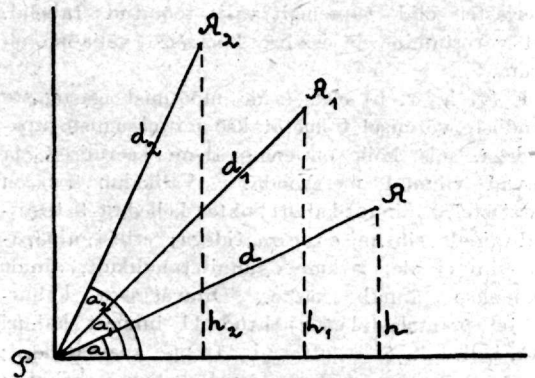
Laskmise juures liikuva lennuki pihta on lugu teine; maastikunurk muutub siin kogu aeg seejärele, kas tuleb märk kahurile lähemale või liigub ta eemale. Selle liikumise arvestamise juures tuleb anda siht-rauale „maastiknurga“ parandus. (Kül-g-kaldumise paranduse all mõistame nurka sihtpinna ja laskepinna vahel; maastiknurga all — nurka horisontaalse pinna ja patarei-märk joone vahel). Et mürsk lõhkeks punktis A_1 , on tarvis sihttoru suunida lennuki peale, andes enne seda kül-g-kaldumise ja maastiknurga paranduse, mille tõttu sihttoru telg läheb kahuritoru teljest märgi liikumisele t sek. jooksul vastava nurga võrra kõrvale.

Kuid tähendatud parandusi leida pole kerge. Mõlemad parandused olenevad vt väärtusest, s. t. kiirusest v ja ajast t ; ehk teisest küljest kaugusest d , $\sin \alpha$ ja kõrgusest h . Peale selle olenevad need parandused veel lennuki „orientatsioonist“. Viimase arvestamise juures tuleb leida nurk, mille moodustab üle lennuki kere kujutatud vertikaalpind sihtimise pinnaga. Juhul, kui lennuk liigub otse kahuri peale või sellest eemale, on see orientatsiooni nurk 0° , kül-g-kaldumise parandus on siin samuti 0° , maastikunurga parandus selle vastu maksimaalne. Juhul, kui lennuk liigub otse kahuri eest mööda, on orientatsiooni nurk 90° , kül-g-kaldumise parandus maksimaalne, maastikunurga parandus 0° .

Kül-g-kaldumise ja maastiknurga parandused, mis olenevad ühelajal kiirusest v , kõrgusest h , nurgast α ja orientatsioonist b , on, nagu räägitakse, nende muutlikkude elementide funktsioonid — $F(v, h, \alpha, b)$. Lennuki iga seisukorrale on need funktsioonid tarvis arvutada eraldi, mis viidaks aega. Selletõttu võetakse tarvitusele aparaadid, mis automaatselt lahendavad need valemid.

Kõigile lisaks tuleb veel tähendada, et maapealse laskmise juures horisontaalses pinnas oletatakse, et mürsu trajektooria on praktiliselt muutusetu, seni kui maastikunurk pole suurem kui 15° . Tähendab, sihtnurgad (nurk kahuri telje ja patarei-märk joone vahel) ja lõhkedistsantsid (milledele seatakse süüdetorud) ei olene maastikunurgast. Laskmise juures lennuki pihta võib see „maastikunurk“ olla 70° ja enamgi, mille juures trajektooria kuju on sootuti teissugune. Lennutrajektooria muutub nimelt ühes maastikunurgaga, s. o. ühesugustel kaugustel on need trajektooriad

isesugused ja sihtnurgad peavad samuti olema isesugused. Need ühesugustele kaugustele vastavad sihtnurgad olenevad kõrgusest h ja $\sin \alpha$ (joon. 2).



Joon. 2

Arvestamata ei või jätta ka õhurõhumise ja õhutiheduse muutusi, mis sünnivad mürsu lennuteel. Viimane asjalugu mõjub õige tunduvalt süüdetorude gradueerimise peale ja raskendab väga laskmist. Süüdetoru süütenööri pikkused on maapealsete laskmiste otstarveteks täpselt arvutatud igale kaugusele ja olenevad 1) mürsu keskmisest kiirusest valitud kaugusel ning 2) rohu põlemisekiirusest süütenööri.

Õhulaskmiste juures on need kaks tegurit muutlikud ka ühesugustel kaugustel, olenedes sellest, milline on maastikunurk. Maapealsete laskmiste otstarbeks on süütenööri kalibreeritud vastavalt kaugustele; süüdetoru skaala arv vastab selle juures siht-raua peal võetud arvule. Õhulaskmiste juures skaala peal võetud arv ei vasta tegelikkudele kaugustele. Suurte tõstenurkade juures on keskmised kiirused väiksemad, mis vähendab tegelikku lõhkekaugust; teiselt poolt aga põleb nööri viimastel juhtudel aeglasmalt, mis teeb tegeliku lõhkekauguse suuremaks. Näeme, et mõlemad tegurid mõjuvad neutraliseerivalt, nii et keskmistel kaugustel isesuguste tõstenurkade juures ei ole vahe skaala kauguse ja tegeliku lõhkekauguse vahel suurem kui 250 mt.

Õhulaskmise juures avaldab oma mõju ka tuul. Tuleb teha selletõttu muudatusi kõrvalekaldumise ja maastiknurga parandustes. See aga ei ole kerge. Tuleb arvestada ka atmosfääriliste tingimustega (temperatuur, niiskus), mis õhulaskmise juures avaldavad suuremat mõju, võrreldes maapealse laskmisega (enam õhukihte erinevate meteoroloogiliste tingimustega).

Eespool kirjeldatust selgub, kui võrra raske on teostada tabavat laskmist lennukite pihta. 1916 a. jooksul kulutasid liitlased iga tabatud lennuki pihta keskmiselt 11.000 mürsku; 1918 a.—7.700 mürsku. Kui arvesse võtta kõige uuemat tüüpi automaatkahureid parimate ja uuendatud aparatuuridega, siis võime arvata iga lennuki peale keskmiselt umbes 3200 mürsku. Tähendatud parandus lasketagajärgedes

tuleb kirjutada täielikult parandatud laskemeetodite ja materjaalosa arvele. Saksa sõjaväes tuli iga tabatud lennuki peale umbes 10.000 mürsku; Austria sõjaväes — umbes 6.000. Viimane asjaolu on seletatav sellega, et austerlastel olid täpsemalt välja töötatud tabelid. Kuid varustamine ja isiklise koosseisu väljaõpe oli halvem.

F (v, h, α, b) elementide mõõtmist igasuguste paranduste võtmisel toimetatakse mitmesuguste aparaatidega, mis kõik on enamvähem keerulised ja nõuavad vilunud meeskonda. Välikahurväes on prantslastel 6 inimest kahuri kohta, kellest 3 tegutsevad ainult sihtimise aparaatidega; erilisi abiaparaate siin ei ole, laskmine sünnib rahulikult, ainult patarieülem annab käske. Õhuvastases kahurväes on prantslastel ette nähtud 11 inimest kahuri kohta, kellest 5 tegutsevad täpsete aparaatidega; viimastest 3 inimest toimetavad kahuri sihtimist: üks jälgib sihttoruga lennukit, teine tegutseb n. n. „goniograafiga“, kolmas — „sitogoniograafiga“. Goniograaf annab külparanduse, sitogoniograaf — nurkparanduse. Sihtnurki seatakse kahuri külge kinnitatud sihingu abil, millega opereerib neljas isik; lõpuks, viies korraldab mürskude süüetorused. Peale selle on igale patarele peale antud a) techiskoop — lennuki kiiruse v mõõtmiseks, mida toimetab üks sõdur, b) telemeeter — sihttoru skaala andmete saamiseks, opereerivad 2 sõdurit, c) orientatsiooni toru ja n. n. tuulelipp — opereerib 1 sõdur; toru annab lennuki lennu orientatsiooni, b) — muu seas võib viimase ära määrata ka silma järele, kuid see nõuab juba suuremat vilumust. Tuulelipp annab automaatselt tuuleparanduse; viimase võib leida ka techiskoobi abil. Selleks otstarbeks lastakse pauk sellele kõrgusele, mille soovitakse tuult mööta ja mõõdetakse siis suitsu edasilikumist. Tähtsaim riist patareis on altimeeter,

Altimeeter on prantsuse õhuvastase patarei alusriistaks. Kahe seesuguse altimeetri abil, mis asetatud üksteisest paari kilomeetri kaugusele ja mis omavahel ühendatud telefoniga, arvutatakse lennuki kõrgus h. Kummagi riista juures on 3 meest; aparaadid

annavad seda täpsema mõõtmiste, mida kaugemale nad on asetatud üksteisest.

Kõikide aparaatide komandod annavad saadud andmed edasi häälega. Kuid kõik see nõuab kõvat distsipliini ja pikka koolitamist, koostöötamist. Üheainsa isiku eksitus võib kogu tegevuse nurja ajada. Välikahurväes toimetab patarei harilikult eellaskmist ja selle järele asub mõjuva tule andmisele ning võib korrekteerida ka edaspidi oma tuld. Õhuvastases patareis on eellaskmine võimata; koguni märgi äramääramine on raske, isearanis kui õhus on ühelajal mitu lennukit. Näit. altimeetrite meeskondadele paistab lennuk teisiti, kui teises kohas asuva patarei ülemale.

Tuleandmise eel on siin tarvis teha suur ettevalmistustöö. Tuleandmeid peab õieti võtma sihingule, et kahur automaatselt annaks lasu tulevale märgiasukohale A₁. Tulistamine avatakse siis, kui lennuk asub teatud kaugusel ja vastab laskenõuetele oma lennu iseloomu mõttes. Juhtub, et mürsud lõhkevad märgist eemal, siis ei ole seda võimalik parandada järgmise kogupauguga. Võimata on arvutada lõhengute kaugust märgist, kuna punkt A₁ on fiktiivne; arvestada seda aga lennukist oleks eksitus, kuna pundub kindlustus, et lennuk tingimata punkti A₁ tuli. Kuid vaatamata raskuste peale saavutatakse teatud praktika järele vastavad kogemused. Tulistamine võib olla ainult katkendlik; häade tingimuste juures võib anda kogupaugu, hea tagajärje juures anname kohe järgmise, kui lennuk pole muutnud oma suuna. Halva tagajärje juures tuleb elemendid kontrollida.

Õhuvastase patarei peaomaduseks on orienteerimise kiirus ja otsustamine, sest et lasketingimused kiirelt muutuvad. Laskmist kogupaukudega toimetatakse võimalikult väikeste vaheaegadega — ainult sel tingimusel mõjub see kahtlemata lenduri närvidele. On patareisid üks või kaks, siis lõpeb tegevus harilikult sellega, et lendur, märgates patareide laskmist, kohe lennusuuna ja kõrgust hakkab muutma.

Prantsuse ja poola andmeil H. J.

Sõjaväe veo organiseerimine autodel.

Juba Ilmasõja algpäevil tarvitati autosid vägede kiireks ümberpaigutamiseks ühelt väerindelt teisele, milleks mobiliseeriti isegi sõiduautod (Pariisis). Sõja kestusel tekkisid peaaegu igas sõdivas riigis laiaulatusliku tähtsusega uued autotranspordi organisatsioonid.

Et autotranspordi küsimus ka meil suure tähtsuse omab — laiad rinded, piiratud raudteevõrk ja kaunis sobivad majanduslikud perspektiivid mehaniseerimiseks — siis ei ole vist ülearune lühidalt peatuda selle küsimuse juures.

Inglise määrustik näeb ette peajasjalikult jalaväe ümberpaigutust. Seda toonitavad ka teiste maade juhtnõõrid, sest vooi, hobuste ja kahurite transport autodel nõuab väga suurt autode arvu, mis omakorda tülikas ja kallid ettevõtte.

Vägede transporteerimist autodel toimetatakse: väljaarenemata raudteevõrguga rajoonides, raudtee-

transpordi täiendamiseks, väeosade vahetamiseks, rinde kõvendamiseks, kui nõutakse kiiret tegevust; jältamisel vaenlasest ette jõudmiseks, tähtsate taktikaliste esemete vallutamiseks (eriti kohtamislahingus); väsinud väeosade rindelt puhkusele transporteerimiseks ja tööliste komandode ümberpaigutamiseks.

Enne organiseerimist tuleb teha kindlaks: 1) kas on käepäralt tarvilik arv autosid ja kust võib neid saada, 2) kas vägede vedu autodega ei halva seljatagust teenistust (toidu- ja laskemoona juurdevedu jne.) ja 3) kas mõnel teisel viisil vägede transporteerimine ei osutuks otstarbekohasemana.

Veel suurema tähtsusega on teede kindlakstege mine: kõik vägede ümberpaigutuse läht- ja sihtpunkti vahelised teed ja süsteemid tulevad võtta kaalumisele, kindlaks tehes kaardi ja luure andmeil nende pikkused, liigid, omadused, laiuse, profiili (tõususud, kallakud) ja



I. Eesti polgu jalaluurajate komando 1917 a. suvel Rakveres õppeväljalt tulles.

varjuvuse, erilist tähelepanu pöörates sildade luurele. Väljavalitud teed märgitakse kaardil ära jaotamisega liikumiseks väeosade vahel nii siht- kui vastupidisuunas. Ristteedele määratakse postid liikumise reguleerimiseks. Prantsusmaal peale hariliku vägede transpordi-organisatsiooni on loodud veel eriorganisatsioon oma erilise autotranspordiga (T. M. R.-Transport de Materiel Routier), mille ülesandeks on teede korrashoid, sildade parandamine ja tarbekorral isegi uute teede ehitamine.

Nagu igas sõjategevuses nii ka autotranspordis tuleb hoolitseda julgeoleku kaitseabinõude eest. Autotransport osutub hääksi objektiks vaenlase lennukitele, millest siis ka tingitud nõue väiksemate kolonnide järele. Liikumine ise sünnib 20—30 km pikkade hüpetega (par bonds, abschnittweise), mööda varjatud teid ja peamiselt öösiti.

Autodel transporditeerimise tee pikkuseks võetakse üldreeglina kaugust, mida hobustevoor harilikult kahe päeva jooksul ära käib, s. o. 80—100 km. Pealeselle valitakse laadimis- ja lossimiskohad, neid hästi luurates ja tarvitusele võttes õhukaitseabinõud.

On ülalkirjeldatud eeltööd tehtud, siis antakse transporditeerimiskäsk, mis sisaldab järgmisi punkte: 1) ülsanne; 2) vaenlane naaberväed 3) vägedele jaotus transporditeerimiseks: a) eselon nr. 1, ülem väeüksused liikumistee b) eselon nr. 2 ... jne. (Ešeloni koosseisus harilikult jala- ja kahurvägi); 4) veoautode jaotus; 5) autoüksuste ärasõidu- või kogumispunktid; 6) laadimiskohad ja ajad; 7) kogumisteed väeosile ja autoüksusile; 8) puhkuskohad ja ajad; 9) juhtnõõrid tegevuseks vaenlasega kokkupõrkel; 10) korraldused autoüksusile nende tegevuseks pärast lossimist, 11) õhukaitse ja maskeerimine; 12) korraldused vooridele ja hobuste eselonidele; (hobused, voorid ja osa kahurväge lähevad sihtkohta jala, kusjuures liikumine sünnib eri eselonides lühemaid teid kaudu); 13) ülema asukoht ja korraldused sideks.

Ešelonile, kelleks määratakse üks vanemaid ohvitseri, vastutab eseloni julgeoleku eest laadimisel, rännakul ja lossimisel, samuti maskeerimise, õhukaitse,

korra, distsipliini ja väeosa otstarbekohase jaotuse eest; määrab omakorda liikumisüksustele ülemad ja autodele vanemad; valvab, et laadimine sünniks kiirelt ja kätata; juhib kõikide tähelepanu autoüksuse ülemalt saadud juhtnõõride täitmisele ja määrab kindlaks rännaku järjekorra. Autoüksuse juht on vastutav autorännaku tehnilise külje eest; ta juhib autode ülesseadmist laadimisel kui ka lossimisel; kontrollaab söiduriistu; määrab kindlaks ümberpaigutatava väeosa juhiga ärasõidu aja, autode distantsid, liikumiskiiruse, puhked jne.

Laadimine sünnib laiadel ja kõvadel teedel, harvem platsidel, lennukite vaatest kaitstuna.

Kuni autode päralejõudumiseni hoitakse liikumisteed ja laadimiskohad vägedest ja vooridest vabad. Väeosad tulevad alles siis laadimiskohta, kui autod on seatud laadimisvalmis (autod — ühekaupa 3 vankri vahedega ja sõidusuunas). Ärasõidu- ja laadimiskohad valitakse nii, et nad üksteist ei segaks ega sünniks kokkukuhjumist ja korratusi. Vastava ruumi puudusel sünnib laadimine ja ärasõit üksteise järele. Asula, kitsais kohtades ja öösiti tulevad juurepääsuteed ja laadimiskohad juba varem hästi läbi luurata. Sega luuregruppide ettesaatmine ja teede sõlmede oma alla võtmine kergendavad laadimist kui ka rännakut. Laadimiskohtadele määratakse harilikult kolmemehelised eelkomandod (1 ohv. ja 1—2 sõd.). Kui autoüksus on laadimisvalmis, siis jaotatakse väeosa (üksus) eelkomandoga autodele; osad juhatakse autode juurde ja tehakse käsklusega korraldus pealeistumiseks, mis sünnib kätata ja korralikult (jutuajamist ega üleäärte sisse ronimist ei tohi olla).

Peale inimeste laetakse ka tarvisminev laskemoon, relvad, üksikud hobused ja vankrid. Kahurite, hobuste ja vankrite laadimine nõuab suurt ettevaatust ja sünnib eriteadlaste juhatusel. Kui kahurid või veovankrid autodele külge kinnitatakse, siis tuleb silmas pidada, et sidumine sünniks kettidga ja hästi lühidalt. Sarnasel korral väheneb muidugi liikumiskiirus. Hobused asetatakse kahe kaupa ühte kinnisesse autosse peadega sõidu suunas. Auto sisemuses ei tohi olla teravaid asju ega naelu.

Autodele ei tohi laadida koormat üle nende kandjõu. Selle vastu patustati rängasti Otepää manöövris, kus ühele 1,5 ton. kandjõuga autole paigutati 33 inimest (normaalselt 15—17 in.); tagajärjeks olid muidugi sagedased rikked ja igale kui väiksemalegi künkale tõusmisel tuli meestel maha ronida (aja kaotus ja sõiduriista rikkumine). Pea igas lääneriigis on taivutusele võetud ühed ja samad normid, mis 3 ton. kandjõuga autole oleks: a) 25 meest istudes või 35 — seis-tes (viimane norm on lubatud ainult lühikestel maadel), või b) 2 hobust + 2 hobusemeest (hobused sadulais või riistes), või c) 3 rasket-klp. (ilma käsivankrita) toimkonnaga, või d) 1 kahur või 1 laksemoona-vanker, või 2 kerg.-miinipild., või 1 raske-miinipilduja (kõik ühes lafeti, toimkonna ja kuulikastiga), või 1 väljakõök 3—4 päevalise moonatagavaraga, või 1 sõiduriist.

Ešelonitülem ja autoüksuse juht asuvad üheskoos meeskonna vankris. Liikumine sünnib ešelonitülema

juhatusel. Autovanem vastutab peale meeskonna ülalpidamise veel ka autopersonaali tehniliste korralduste täitmise eest. Mahakäimine sünnib ainult peatusil ešelonitülem käsu või signaaliga; sõiduajal on see kui ka autodes ringikolamine keelatud. Rikke tagajärjel seisma jäänud auto ei või segada ega takistada üldist edasilikumist; ešelonitülema otsusel paigutatakse mehed ümber või kästakse neil hiljem järele sõita. Siin olgu veel tähendatud, et liikumise-rännaku julgeoleku eest tuleb hoolitseda igas olukorras, vaatamata kas see sünnib lähedal või kaugel lahingurindest; kaitseviisi määrab kindlaks transporteeritava väeosa ülem.

Lossimine sünnib sama korra järele nagu laadimisel. Siin tuleb ainult silmas pidada seda, et autod kohe vabastataks meestest, kuna väeosad ise viibimata nendele määratud kohtadele asuksid, vabastades seega lossimiskoha järgnevaile ešelonidele.

La—

Allveelaevad.

H. K a h u.

(Järg.)

Prantsusmaa. Peale eelnimetatud vähema klassi, milliseid juba enne Ilmasõda umbes 50 tk. valmis oli ning mille andmed läbisegi järgmised: D — $\frac{400}{550}$

V — $\frac{11,5-12,5}{7,8-9}$; mas. $\frac{840}{600}$ H. J.; relv — üks 3" khr. ja

7 18" trp. t. — asus Prantsusmaa sõja ajal selle tüübi täiendamisele, suurendades veidi veeväljasurvet ja veel rohkem kiirust, nii et see uumatates tõusis kuni 17,5 slm. Selle kõrval loodi, peajasjalikult sõja ajal,

veel teine suurem klass, — D — $\frac{790-900}{1000-1250}$; V —

$\frac{16,5-20}{10-12}$; mas. — $\frac{2700-4800}{1650-1700}$ H. J.; relv. — kuni

kaks 4" khr. ja 8—10 18" trp. toruga.

Itaalia. Rannakaitse tüüp, väiksem kui teistel.

D — $\frac{260-361}{318-441}$; V — $\frac{12,6-13}{8-11}$; mas — $\frac{480-700}{238-500}$; relv.

— kaks 14 nl. khr. (3") ja 2—4 17,7" trp. t.

Suurem kl. D — $\frac{700-840}{870-1244}$; V — $\frac{17-18}{10}$; mas. $\frac{2600}{900}$;

relv — kaks 14 nl. khr. ja 5—6 17,7" trp. t.

Jaapan. Kuna Jaapani av-laevastik pea mingit osa Ilmasõjas ei etendanud, siis ei ehitatud neid ka kuigi palju juurde. 16-st rannakaitse av-laevast olid suuremad umbes võrdsed Itaalia omadele, kuid enamasti nõrgemad; ainult 2 neist ehitati sõjaajal. Samuti sõjaaja ehituste hulka kuuluvad 4 suuremat — D $\frac{700}{1090}$

tn. av-laeva.

Saksamaa. Sõja algul oli Saksamaa oma av-laevade poolest kõigist suurematest riikidest maha jäänud. Siiski pidi sõja jooksul just Saksamaa av-laevade ehituses juhtivale kohale tõusma. Laiaulatuslik sõda kaubalaevade vastu ning ikka rohkem ja rohkem arenevad vastuabinõud nõudsid sakslastelt määratud materjalset jõudu ja selle alalist täiendamist nii arvu kui ka omaduste poolest. Saksa tehnika kõrge tasapind võimaldaski neid nõudeid mitte ainult täita, vaid isegi nii kaugele ette jõuda, et teised riigid veel peale sõda

mitmes asjas sakslastelt pidid õppima. Kujuka näitena Saksa av-laevade kiirest arenemisest võiks tuua asjaolu, et sõja algul av-laevade kõige suurem sõidukestvus oli 7 päeva. Esimene 10-päevane sõit teostus okt. kuus 1914 a. Varsti sai aga harilikuks nähtuseks av-laevade 30 päevaline viibimine merel. Rekordidena võiks aga nimetada, et 720 tn. U 53 41 p., väike 410 tn. miinipanja UC 20 55 p. ja av-ristleja U 151 isegi 113 päeva merel suutsid viibida.

Kui vaadelda Saksa av-laevade mõõte, siis leidub siin õige mitmesuguseid tüüpe. Üldiselt võib aga siingi tähele panna teatud järke. Vähem tüüp esineb siin kahes variandis. Miinipanjad-av-laevad UC 16—118: D — $\frac{410-480}{490-560}$; V — $\frac{11,5-12}{6,6-7,2}$; mas. —

$\frac{500-600}{460-620}$ H. J.; relv. — üks 8,8 sm khr. ja kolm 50

sm trp. t.; miine võisid nad kaasa võtta 14—18 tk. Sarnaseid paate ehitati 80. Veidi suuremad olid puht

torp.-laevad — UB 48—132: D — $\frac{510}{650}$; V — $\frac{13,4}{7,8}$;

mas. jõud $\frac{1100}{760}$ H. J.; relv. — üks 8,8 või 10,2 sm

kahur ja viis 50 sm trp. t. Valmis ehitati sarnaseid 84. Sakslaste keskmise tüübi moodustasid 67 av-laeva,

millede mõõdud olid: D — $\frac{720-810}{800-1000}$; V — $\frac{15,2-17}{8,5-10,6}$;

mas. jõud — $\frac{2000-2400}{1100-1260}$ H. J.; relv. harilikult üks

10,5 sm khr. ja 4—6 50 sm trp. t.

Lõpuks võiks veel nimetada suuri av-laevu õige mitmesuguse suurusega, näit. D — $\frac{1160-1930}{1420-2480}$; V —

$\frac{14,7-18}{7,1-8,5}$; mas. — $\frac{2400-3500}{1200-1780}$ H. J.; relvastatud 1—2

15 sm kahuriga ja 4 trp. t.; kaasa võisid nad võtta 14—19 torpeedot. Nende kõrval olid huvitavamad

U 151—157., n. n. „Deutschland“-kl., milline algul ehitati kaubanduslikuks otstarbeks, kuid hiljem ümber

ehitati sõjaliste ülesannete täitmiseks. Nende suurus



1917. a. oktoobri algul, saarte sakslaste kätte langemise järele õhku lastud Rohuküla sadam, mille piirkonnas I. Eesti polgu osad asusid rannakaitsele.

oli: D — $\frac{1510}{1870}$; V — $\frac{12,4}{5,3}$; mas. — $\frac{800}{400}$ H. J.; oma väikeste masinate ja väikese kiiruse tõttu võisid nad kütteainet kaasa võtta ligi 25.000 miili pikkuse teekonna jaoks. Sakslastel jäi väga paljude av-laevade ehitamine pooleli, mis sõja lõpul muidugi hävitamisele määrati. Üldse tellisid sakslased sõja jooksul üle 800 av-laeva, kuna valmis ehitati „ainult“ üle 300.

Kaotasid Ilmasõjas av-laevu: inglased — 58, prantslased — 12, venelased — 29, itaallased — 7, sakslased — 203, austerlased — 15. Ülejäänud Saksa av-laevad võeti Versailles rahulepingu põhjal liitlaste poolt üle ning määrati peale üksikute, mis õppetstarbeks alles jäeti, hävitamisele. Ainult 11 neist sõidavad praegu Prantsuse lipu all. Nii hävitati suurim av-laevastik ilmas küll ära, kuid selle varemetele hakati uue hooga üles ehitama uusi ja, võib olla, veelgi suuremaid.

C. Av-laevad peale Ilmasõda.

Ilmasõja lõppedes muutus av-laevade küsimus jälle üldiseks vaieldusobjektiks. Sõja kestel olid av-laevad oma arenemisteel teinud kiiremaid edusamme kui ükski teine sõjalaev. Endise ühetüübilise rannakaitse av-laeva kõrvale oli sisenenud terve rida igasugu ülesannetega tüüpe. Tuli kaaluda, millistele nende seas jätta eluõigus, mis sihis neid edasi arendada j. n. e. See oli nüüd kergem selles mõttes, et av-laevad kogu sõja kestel tegevuses olid olnud. Võib ju peaaegu ütelda, vähemalt Euroopa riikide kohta, et av-laevad suhteliselt kõigi teiste sõjalaeva liikide seas tegutsesid kõige intensiivsemalt. See praktika pakkus õppimiseks mitu korda rohkem võimalusi, kui kogu senine teooria.

Üldjoontes võiks jagada arutlusi av-laevade küsimuse kohta peale sõda 5. ossa:

- I. Av-laevade kõrvaldamine sõjalaevastikkudest.
- II. Av-laevade ülesanded.
- III. Av-laevade tüübid.
- IV. Av-laevade suhtumine teiste sõjalaevadega,
- V. Tuleviku väljavaated.

I. Av-laevade ehitamist ja tarvitamist ära keelata on Inglismaa algatus. Juba 1919 a. püüdsid nad (nagu üks hiljuti Washingtoni War College'is leitud dokument tõendab) Versailles rahulepinguga av-laevade ehitamist ära keelata. Ka Itaalia, Jaapani ja Ühisriikide esindajad olid sellega nõus, kuid Prantsuse mereminister Leyques kategoorilise vastuseisemise tõttu ei tulnud sellest midagi välja. Siiski suutsid inglased niipalju mõjuda, et kogu Saksa av-laevastik, mis liitlaste poolt üle võeti, lammutamisele määrati, välja arvatud mõned paadid õppetstarbeks ja 11 laeva Prantsusmaale. Washingtoni konverentsil 1922 a. kordasid inglased oma ettepanekut, toonitades, et av-laev oma iseloomu poolest sünnis on ainult sõjaks kaubalaevade vastu, et tal võitluses sõjalaevade vastu kuigi suuri väljavaateid ei ole ja sellepärast see ebarüütlilik, ainult kaitseta isikute vastu sihitud relv täiesti tuleks ära keelata. Ka siin ajas aga prantslaste äge vastuseis inglaste kavatsused nurja. Eriti hoogsaks muutus võitlus av-laevade vastu 1925 aasta lõpul, peale selle kui Inglise av-laev M. 1 novembrikuus 68 mehega hukkus, ning oodataval Rahvaste Liidu desarmeerimise konverentsil lubavad inglased asja täies ulatuses üles võtta. (Viimasel ajal palju kõneainet andnud II Washingtoni merejõudude vähendamise konverentsi jätan siin meeleldi nimetamata, kuna seda ju nüüd peaaegu nurjaläinuks võib pidada.)

Inglaste eitav seisukoht av-laevade vastu on arusaadav, kui tuletame meelde millisesse hädaohtu Saksa av-laevastik neid ähvardas viia. Peale selle tuleb veel silmas pidada, et Inglismaa tugevus merel seisab just tema lahingulaevades ja ristlejates; viimased pole aga kumbki kohased av-laevade vastu võitlemiseks. Järjekult tuleks luua uus eriline kaitseaparaat. Milliseid määratud kulusid see aga nõuab, nägime eespool.

Av-laevu pooldab peaaesjalikult Prantsusmaa, kes oma ranniku Põhja-Aafrika ühendusliinide kaitseks kuni 90.000 tn. av-laevu tahab ehitada. Prantslaste arvates on neil õigus ehitada av-laevu, kui nõrgemat kaitseabinõu oma väiksema lahingulaevastiku tõttu (Washingtoni konverentsi otsuse põhjal ligi 3 korda vähem kui Inglismaal). Inglaste väidete peale, et Prantsuse av-laevastik neile ähvarduseks olevat ning et hädaohu puhul inglased oma liitlasi oma lahingulaevastikuga niikuinii saavad aitama, vastavad prantslased loogiliselt väga õieti, et kui inglased neid oma liitlasteks peavad, siis neil ka Prantsuse av-laevastikku vaja karta pole, vastasel korral on aga suur Inglise lahingulaevastik prantslastele samuti ähvarduseks. (Pikemalt selle küsimuse kohta „Sõdur“ nr. 36. 1926 a. „Av-laevade desarmeerimise küsimus“).

II. Rääkides av-laeva ülesannetest, peab juba alguses tähendama, et siin midagi absoluutset üles seada ei saa. Vana tõde, et iga relva taktikalised tarvitamisviisid nende tehnilise täienemisega muutuvad ja arenevad, on täiel määral maksev ka av-laevade kohta. Kuna sõja algul av-laeva puudulik arenemine talle õige piiratud tegevusala ette määras, oli tal sõja lõpul juba terve rida mitmekesiseid ülesandeid, ja praegu, kus av-laev veel kaugeltki oma arenemise tipule pole jõudnud, on väga raske täpselt ära määrata tema lõplikke ülesandeid. Peale muu peab arvesse võtma ka iga maa geograafilist asendit. Praegu maksimate vaadetega võime siiski tutvuda, milleks toome siin mõnede autoriteetide arvamisid.

Ameeriklaste vaateid nende av-laevade ülesannete kohta väljendab nende mereseekretär Denby.

Laevastikus — luure ja enesekaitse, abitegevus pealetungil vaenlase vastu. Iseseisvad operatsioonid — vaenlase ranniku ja ranna kindlustuste luure, kallaletung vanelase kaubalaevadele, kallaletung vaenlase sõjalaevadele, oma ranniku ja toetuspunktide kaitse, miinide panemine.

Saksa endine av-laevade juht admiral Spindler annab av-laevadele järgmised ülesanded. Esiteks — defensiiv: ranniku ja rannavete kaitse, kaasaaitamine mere-juurdeveotete kaitse; teiseks offensiiv: võitlus vaenlase sõjalaevade vastu kas iseseisvalt või ühes oma laevastikuga ja, võib olla veel, vaenlase kaubanduse takistamine kaapersõja läbi.

Prantslaste arvamine oleks: oma ühendus- ja juurdeveotete kaitse ja vaenlase tegevuse segamine ning, kui võimalik, hävitamine.

Analüeerides ülaltoodud arvamisi peab tähendama, et ükski neist täpselt ära ei määra av-laevade ülesandeid. Denby poolt üles seatud nõudeid tuleb pidada liig suureks, vähemalt senini pole neid kõiki suudetud täita. Nii on ülesandeid, mis ette nähtud av-laevade tugutsemisel ühes laevastikuga, seni raske täita, kuni talle pole antud tarvilikku kiirust laevastikuga ühes liikumiseks. Ilmasõjast vähemalt ei suudeta selle tõenduseks tuua ühtki näidet. Adm. Spindleri ülesannete jaotuses jääb tumedaks, kuidas ta tahab läbi viia ühendusliinide kaitset av-laevadega. Kaubalaevade saatmine av-laevade poolt ei andnud Ilmasõjas küll häid tagajärgi.

Kokku võttes kõigi asjatundjate arvamisi ja Ilmasõja kogemusi peab tunnustama, et av-laeva ülesanded olenevad siiski rohkem kaitstes kui pealetungis. Inglise admiraliteedi esimese lordi Mr. Goschen'i sõnad 1900 a.: „Av-laev on vaesema ja nõrgema relv“, on praegugi maksvad. Sellepärast soovitavadiki mitmed autoriteetid av-laevu just vähematele riikidele. Nii ütles näit. kuulus av-laevade konstruktor Laubeuf juba 1907 a. laevaehitajate konverentsil: „Kuna av-laev suurtele riikidele vastuvaidlemata väärtusega on, siis on ta väikestele riikidele otse hädatarvilik.“ (Järgneb).

Soome vabadusvõitlus.

(Järg.)

Kolmas ja viimane Soome venestamise periood algas 1907 aastal. Stolõpin oli oma maareformiga võitnud Vene riigi duuma enamuse poolehoidu ja osa opositsiooni, n. n. oktoobristid, kes polnud kunagi Soomele head soovinud, ühinesid parempoolsetega. See võit andis Vene valitsusele julgust asuda uuesti Soome õiguste kitsendamisele. Vabameelsele kindralkuberner Gerardile tehti elu nii kibedaks, et ta pidi kohalt lahkuma. Asemele määrati endine Bobrikovi kantselei-ülem, kindralleitnant Seyn, kes tundis Soome olusid täpsuseni, sest ta oli ju aastaid juhtinud Vene spionaaži Soomes ja olnud omal ajal Bobrikovi paremaks käeks. Ja ta vihkas Soomet sama palju kui soomlased vihkasid endi „pärisvaenlast“ — neetud „rüssa“t.

Seyn oli kohane mees jätkama Bobrikovi pooleli-äänud tööd. Esimeseks hoobiks Soomele oli nüüd Vene ministritenõukogu otsus võtta oma kontrolli alla kõik Soomesse puutuvad küsimused ja ette kanda neist tsaarile ainult venestamispolitikaga kooskõlas olevaid. Juunikuus 1908 a. kinnitas Nikolai II selle otsuse. Vähe varem oli Soome Eduskunta saadetud laiali. Eduskunna tehtud otsused annuleeriti, välja arvatud maarentimisõiguse seadus, mis kinnitati selleks, et Soome popsnikud näeks, kui armuline tsaar nende vastu on!

Uue korra juures oli Soome senati võim langenud nullini ja ükski partei Soomes ei tunnistanud heameelega oma liikmeteks isikuid, kes astusid valitsusse.

Isegi rahvuslik partei, kes passiivse politikaga oli aastaid venestamise vastu olnud järeleandlik, tundis, et seisukoht pole enam õige.

Stolõpin kõneles 1908 a. Vene riigi duumas „ajaloolistest suvereniteediõigustest“, mis Vene tsaaril Soome üle olevat. Kaks aastat hiljem antigi manifest, mis täpselt sarnanes 1899 a. kurikuulsale veebruarikuu manifestile. Uuesti võeti Soome parlamendilt õigused. Ta võis jälle ainult avaldada oma arvamist, ja sedagi ainult nende küsimuste kohta, mida Vene ministrite nõukogu arvas heaks ette panna. „Finis Finlandiae“ oli tõsiasiaks kujunemas.

Siin on huvitav ära märkida, et Vene valitsus katsus leida oma politikale välismaail heakskiitmist, ja seda esijoonel oma liitlase, Prantsusmaa juures. Laialdaselt tehti teatavaks, et Pariisis kantakse 1910 a. algul ette referaat Venē Soome-politikast. Seda Stolõpini võtet kuulama sõitis—vastuargumendid taskus— „Soome kroonimata kuningas“ Leo Mechelin. Kui venelased sellest kuulda said, otsustati koosolekut mitte pidada. Vene Soome politika ei kannatanud siiski Pariisi päevavalgust!

Umbs samal ajal organiseeriti rahvusvahelisel tuntud juristidest koosnev žürii, kes hukka mõistis Vene survepolitika Soomes ja avaldas oma tsaarivalitsust häbitava otsuse Lääne kultuurimaade ajakirjanduses. Soome saavutas suure moraalse võidu. Riikliselt polnud sellest aga kasu, sest Ilmasõja ettevalmistused olid juba käimas, rehkendati ainult reaaljõudega ning väikese Soome saatuse ei liigutanud ühegi suurriigi diplomaadi südant.



Eduskunna esimees Svinhufvud.

Eelpool mainitud hoobile järgnes samal kuul veel teine. See oli n. n. „üldriikiline seadus“—Stolõpini suurim võit nii Vene riigi duumas kui ka riiginõukogus. Selle seadusega taheti murda vähemusrahvaste viimasegi vastupanu. Soome pidi saatma nüüd 2 esindajat

Vene riiginõukogusse ja 4 esindajat riigiduumasse. Seda Soome põhiseadusega vastolulist Vene seadust keeldus eduskunna esimees Svinhufvud Eduskunnale teatamast ka kõik rahvasaadikud olid samal arvamisel. Eduskunna saadeti laiali ning Soinhufvud hiljem Siberisse. Sinna oli juba varemalt saadetud ligi saja ümber Soome vabadusvõitlejaid „kainenema“.

Võitlus Soome õiguste eest algas uuesti. Soomlased ründasid tsaarivalitsust välismaade ajakirjanduses, kuid venestamine kestis kõige peale vaatamata hoogsalt edasi. 1911 a. võeti Eduskunnalt õigus arutada küsimusi, mis puudutasid üleriiklist eelarvet ja 1912 a. anti Soomele veelgi kibedam hoop n. n. „sarnasuseadusega“. Nimelt anti venelastele õigus saada Soomes ametkohti ühtlasel alusel soomlastega, ja mis kõige hullem, Soome ametnikud alistati Vene kohtutele nagu see keisririigiski ette oli nähtud. Siis võeti Soomelt veel ka ta lootsivalitsus. Kakskolmandikku lootsidest lahkus selle järele ja asemele toodi venelasi, isegi Kaspiamerele, kellel Soome veteed olid täiesti tundmata. Senaatoriteks ei saadud enam soomlasi ja neidki pidi Venest impoteeritama. Seal tuli ka ülemprokurör. Soome keel tõrjuti välja senatist ja mitmest teisest ametasutusest. Kohtuasutused sattusid raskesse seisukorda ning keeldusid Vene seaduste järele käimast. Viiburi õuekohus (vastab ringkonnale ehk meie rahukohtule) saadeti terves koosseisus (23 meest) Krestõi vanglasse.

Vägivald ulatus ka majandusalale. Vene tellimised Soome vabrikutele tühistati või piirati. Tollipolitika sihtis Soome vastu. Soomlasi sunniti ostma vilja, toressuhkrut jne. Venest, kuigi mujalt odavamalt võis saada. Soome uusi raudteid hakati ehitama Vene kindralstaabi näpunäidete järele. Tähtsatest tervishoiu toetussummadest kärbiti miljoneid. Rahvahariduse heaks ei tehtud midagi. Eduskunna poolt vastu võetud keeluseadust ei kinnitatud. Võiks loetleda veel pika rea seaduserikkumisi, millede ülimaks sihiks oli Soome surumine „seina vastu“ ja rahvastundest läbi ja läbi imbutud vaba rahva vägivaldne venestamine.

II.

Nagu eelpool selgunud, ei olnud Soomel pärast 1901—05 a. omal sõjaväge. Relvadki olid ära võetud. Aktivistid, eirti „Voimaliit“, oli küll uusi muretsevad, kuid neid oli äärmiselt vähe.

Ja mis kõige hullem: puudusid mehed, kes oleks osanud relvadega astuda vabadusvõitlusesse. Endisest Soome sõjaväest oli küll järel paarsada ohvitseri, tuhande ümber allohvitsere ja mõnikümmend tuhat meest, kuid nad polnud organiseeritud. Oli siis selge, et nendega, eriti veel kui relvu ei olnud, ei võidud iseseisvalt võitlust suure Vene vastu alustada. Kõik lootused olenesid Vene revolutsioonist. Ainult see pidi andma võimaluse võitluse jätkamiseks.

Siis tekkis Ilmasõda. Soomlastel oli meeles, kui nõrk oli olnud Vene valitsus Jaapani sõja ajal ja kui ligidal olid nad 1905—06 a. revolutsiooni päevil oma lootustele. Kümme aastat oli möödunud, ja seda aega ei olnud revolutsiooniline liikumine Soomes ja Venes

jätanud kasutamata. Nagu Jaapani sõja ajalgi, sooviti ka nüüd Soomes Vene kaotust. Et sõja ja kaotuse kannul tekib ka revolutsioon, selles ei olnud kahtlust.

Juba Ilmasõja esimestel kuudel hakati Helsingi üliõpilas- ja aktivistide ringkondades arutama revolutsiooni ettevalmistamisesse puutuvaid küsimusi. Esialgu kavatseti Rootsi või Taanit saada instruktoreid ja relvu, või vähemalt saata sinna noorimehi sõjaväelist haridust saama. Hiljem selgus, et need kavatsused ei olnud teostatavad. Rootsi ja Taani pidasid kindlasti oma erapooletusest kinni.

Pöörati siis otsekohe Vene suurima vaenlase, Saksa poole. Et tutvustada Soome seisukorda ja celistada Saksas venevastast meeleolu, selleks avaldati välismaail brošüüre ja kirjutisi ajalehtedes. Hiljem saadeti esindajad Stokholmi, kes pidid katsuma luua ühendust Saksa kindralstaabiga. Saatkond sõitis Rootsi 1914 a. jõuluku ja alustas kohe läbirääkimisi seal asuvate Saksa esindajatega. Põhimõtteliselt olid sakslased nõus soomlasi aitama, kuid siiski viibis otsustamine nii, et alles järgmise aasta jaanuari lõpus võis Saksa esindaja Stokholmis teatada soomlastele, et nad võivad saata 200 ustavat, haritud, headest perekondadest noortest Saksa sõjaväeliste kursustele. Kursustest osavõtjad — nii teatas Saksa kindralstaap — saavad Saksas viibides täieliku jalaväe õpetuse, korteri, toidu, riided, „palka“ 1 Saksa mark päevas ja sõiduraha edasi-tagasi. Kursuse lõpetamise järele jäävad kursuselased Skandinaaviasse ootama seisukorra arenemist Soomes ja Venemaal.

Tee sõjaväelise hariduse saamiseks oli nüüd soomlastele — kuigi vähesele arvule — lahti. Ja see rõõmutas neid, kes kavatsesid relvade abil võita Soomele vabaduse. Kohe peale teate Soome saabumist hakati tegema ettevalmistusi meeste Saksamaale saatmiseks.

Ehkki venelased Soome aktivistide ja Saksa vahelisest kokkuleppesest veel midagi ei teadnud, siiski oli vaja toimetada äärmise ettevaatlikkusega. Tuli Saksamaale sõitjatele muretseda valepassid, otsida põhjusi Rootsi pääsmiseks jne. Esialgu läks kõik hästi, kuigi välispassi anti väga visalt. Venelased ei taipanud midagi.

Esimesed nooredmehed — neli üliõpilast — lahkusid Helsingist 3. veebruaril 1915 a. See oli n. n. Soome jäägriliikumise algus. Enne lahkumist olid tulevased „jäägrid“ muretsenud teateid Vene sõjaväe kohta Soomes, olid pildistanud Helsingi sadamas seisva Vene Baltimere laevastiku, valmistanud suurendatud kaardid Helsingi ja ta ümbruse kindlustustest ja märkinud täpselt kaartidele sõjaliselt tähtsad kohad. Kaardid ja andmed Vene sõjaväe kohta saadeti kurjeeride kaudu Saksa sõjaväelisele esindajale Rootsis.

Esimestele Saksasse minejatele järgnesid varsti teised. Ühe-kahe-kolmekaupa kadus noorimehi Helsingist ja mujalt. Kuhu nad olid läinud, seda teadsid ainult üksikud, ja kes teadsidki, need vaikisid. Lihkusid ju Vene luurajad ja agendid igal pool. Ja leidus ka — häbi küll — soomlasi, kes olid end seeklite eest mütinud Vene teenistusse. Neid leidus siiski vähe.

Noortemeeste Saksa saatmise eest hoolitses suurem aktivistide keskkomitee Helsingis ja komitee Stokholmis. Viimasel oli oma büroo, kus Saksasse minejaid soomlasi varustati passide, riiete ja rahaga. Ka Berliinis asutati büroo, mis hoolitses kursustel ja hiljem asutatud jäägripataljonis viibivate soomlaste eest ning pidas ühendust Saksa valitsuse ja kindralstaabiga. Tähtsamaks etapiks kujunes Stokholm.

Soomlastele sõjaväelise õpetuse andmine algas Berliinis kohe peale esimeste vabatahtlikkude sinna saabumist. See oli veebruari keskpaiku 1915 a. Kui mehi veel mõned kümned juure tuli, korraldati soomlastele n. n. Pfadfinder kursused Lööckstedti sõjaväelaagris Lõuna-Holsteinis. Kursused kestsid veebruarist kuni juuni lõpuni. Selle aja kestel olid kursuselased muust ilmast täiesti eraldatud; kardeti nimelt Vene salaluuret. Kursustele järgnes harilik jalaväe rea- ja laskeõppus, mis kestis läbi suve. Sügisel augustiku lõpus tuli Saksa vägede ülemjuhatus viimaks soomlaste mitmekordsetele palvetele vastu ja asutas nende jaoks erilise väeosa — 27. Preisi kuningliku jäägripataljoni.

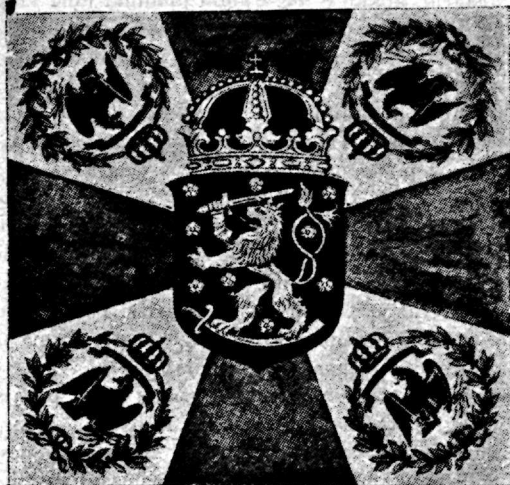
Jäägripataljonis kavatseti anda sõjaväelist õpetust 2000 Soome vabatahtlikule, kelledest pidi arenema Soome vabodusvõitlejate sõjaväelised juhid ja kes moodustaksid selle algüksuse, millest hiljem võrsub Vab-Soome uus armee.

Soome aktivistide leeris algas nüüd kibe töö. Paarisaja mehe saatmine Saksamaale oli juba raske ülesanne, kuid nüüd oli vaja saata tuhandeid!

Kõigepealt organiseeriti juhatus. See koosnes 9-liikmelisest väliskomiteest Stokholmis ja aktivistide keskkomiteest Helsingis. Viimases olid esitatud kõik rühmitused, kes pooldasid Soome vabastamist Saksa abiga. Mainitud komiteedega kontaktis töötas ka n. n. „Sõjaväeline komitee“, mille liikmeteks olid endised Soome ja Vene väes teeninud kõrgemad ohvitserid. Sotsialistid ei olnud üheski neist komiteedest esitatud, kuid osa neist toetas siiski Saksa orientatsiooni, mõned võtsid isegi isiklikult osa liikumisest, mis nüüd suure hooga algas.

Tähtsaks teguriks meeste Saksamaale saatmisel olid etapipunktid. Neid asutati ustavatest meestest Põhjalahe Rootsi ja Soome rannikule. Esialgu saadeti Saksa minejaid üle Ahvenasaarte ja kitsama koha Põhjalahel, kust mehed kas paatidega Rootsi viidi, või nad suusatasid üle jäätanud mere. Hiljem kui venelastele selgus jäägriliikumine ja kui etapiteed Lääne-Soomes tehti nende poolt avalikuks, siis hakati mehi üle piiri Rootsi saatma Põhja-Soomest. See oli hädaohtlik tegevus, ja nii mõnigi vabodusvõitleja kadus, enne kui Rootsi pääses, jäljetult.

Kõige hädaohtlikum oli siiski etapiteedi korraldamine Sise-Soomes ning vabatahtlikkude otsimine. Kõik pidi sündima salaja. Õnneks leidis siiski igalpool Soomes vabodusvõitlusest huvitatuid, kes andsid peavarju, toitu ja muud abi aktivistide agentidele, kelledest tähtsamad olid jäägrid, keda Saksast selleks Soome komandeeriti. Suurem osa politsei- ja teistest ametivõimudest olid kas jäägriliikumise aktiivsed



27. Jääripataljoni lipp.

tegelased või toetajad. Milliseid juhtumusi jäägriliikumise päevadel vahest ette tuli, sellest olgu siin toodud järgmine lugu.

Põhja-Soomes, mitte kaugel Vene piirist ja keskel suuri metsi asub jõukas „Halla“ talu. Peremeheks oli — on praegugi — eduskunnaliige Heiskanen. Tema ja kogu ta pere, ning kõik ka töölised ja teenijad olid tulised isamaalased ja jäägriliikumise toetajad. „Halla“ talu muutus ajajooksul üheks tähtsamaks Soome etapipunktiks. Seal leidsid alati jäägrid-agendid ning Saksa minejad toitu ja kaitset. Koht sai viimaks nii kuulsaks, et sandarmidelegi käsk anti „Hallat“ külastada. Nad tulidki naabrussse, kuid kartsid jäägreid ning ei julgenud tallu tulla. See visiit oleks maksnudki nende elu. „Halla“ vanamees oli aga äärmiselt julge. Ta kaitses jäägreid otse avalikult. Kohalist politseid, kes kubernerilt saadud käskude põhjal pidas näilist jahti jäägrite peale, narris ta korduvalt. Kohaliseks politseiülemaaks oli keegi noormees. Ühel päeval, kui „Halla“ vanamees oli ümbruses väikesel ringreisil oma naabritele tema juures peatuvaid jäägreid tutvustamas, tuli talle mõte külastada ka politseiülemat. Julgelt läheb „Hallan Ukko“ — selle nimega on see tüse vabadusvõitleja nüüd kogu Soomes ja ka Soome vabadussõja ajaloo tuntud — politseiülema juure ja ütleb:

„Siin kirikukülas on praegu niisuguseid mehi, kes liiguvad ringi musta passiga. Ja siin on see pass!“ Ning politseiülema ette ilmus „Hallan Ukko“ taskust must browning. „Peate olema poolt või vastu, keskteed ei ole!“ — kõlas vanamehe ultimaatum.

Politseiülem vaatas laual olevad „musta passi“ ning vaikus. Näis nagu katsuks ta midagi endale meele

tuletada. Siis tõusis ta pikkamisi püsti ning sammus lähedal oleva kapi poole, mille pealt võttis suure jämeda revolvi, mis teatavasti üks neist laskeriistadest, mida umbes kümme aastat varem aktivistide ja revolutsionääride poolt salaja väljamaalt sisse toodi. Pannes revolvi lauale, lausus politseiülem rõhuga: „Ja siin on pass „Voima-liidu“ päevilt!“

Vahekord oli selgunud. Politseiülem oli ise aktivist. Hiljem valmistas ta Saksamaale minejatele ka „õigeid“ passe — mis mudugi olid valed ja tehtud venelaste petmiseks.

Kuid Soome ametivõimude hulgas oli ka mehi, kes olid end täiesti Vene teenistusse müninud.

Kurikuulsam neist äraandjatest ja tsaari valitsuse käsilastest Soomes oli Oulu lääni (kubermangu) kuberner A. F. af Enchjelm. Ta oli varem ohvitseriks Soome endises sõjaväes. Kui Soome sõjavägi 1901 a. laiali saadeti, määrati kapten Enchjelm Vaasa linna politsei-meistriks. Hiljem saab ta samasuguse koha Helsingis, kuid on rahutul 1906 aastal sunnitud lahkuma. Nüüd on ta juba venelaste armust kolonel. Et tal Vene võimude ees suured teened, siis saab Enchjelm veel samal aastal kassapidaja koha kindral-kubernerri kantseleis. Kolm aastat hiljem määratakse ta vanemaks ametnikuks kindralkubernerri juure, kes ta juba järgmisel aastal truualamliku teenistuse eest Soome venestatud tollivalitsuse peadirektori kohale upitab. Oulu lääni kuberneriks määratakse Enchjelm 1915 a. Ei ole kunagi Soome mees ja endine Soome ohvitser oma rahva vastu nii patustanud, kui Enchjelm seda 1915—17 a. tegi. Ta oli sandarmlikum kui sandarmid ise.

Näiteks Enchelmi tegevusest võiks siin tuua ühe omal ajal Soomes suurt meelepaha sünnitanud juhu.

Nagu teada, kasutas Vene Murmani raudtee chitamisel sõjavange. Viimasteks olid peaausjalikult sakslased ja austerlased. Et vangide elu Vene-Karjalas äärmiselt vilets oli, siis katsusid nad igal soodsal juhul sealt põgeneda. Harilikult suundus nende tee Rootsi läbi Soome. Soomlased aitasid põgenejaid nii kuidas võisid, Vene piirivalve Soome-Rootsi piiril ja sandarmid ning kuberner Enchelmi käsilased selle vastu pidasid põgenejate peale intensiivselt jahti.



Kai Donner.

Soome jäägriliikumise aktiivsemaid tegelasi.

Kord oli jälle kolm sõjavangi jõudnud Murmanist Soome. Keegi Lukkarineni nimeline soomlane oli peitnud nad oma reele ja pannud ree ühes põgenejate ning hobusega raudteevagunisse, et neid läänepoolte Kemi linna saata. Teekonnal tuli kavatsus aga avalikuks. Lukkarinen põgenes Rootsi, tuli aga sealt hiljem tagasi ja tabati Enchjelmi politsei poolt. Vastu Soome seadusi andis Enchjelm, kes oleks võinud vangi päästa, ta Vene sandarmite kätte. Ta tegi veel rohkem: ta käis iga päev vangi oma ähvardustega piinamas, isegi pärast seda, kui viimane oli Vene sõjaväljakohtu poolt juba surma mõistetud. . .

Lukkarinen oleks Soome kodanikuna allunud Soome kohtutele, kuid siiski mõisteti ta venelaste poolt poomisesurma. Ja 3. oktoobril 1916 a. poosidki Vene sõdurid ta Oulu lähedal metsas kahe männi vahele löödud põikpuu külge.

Oli loomulik, et Enchjelm teg kõik mis vähegi võimalik, et jäägreid ja Saksamaale minejaid kinni püüda. Tema käsul ja ta juhtnõõride järele liikusid alaliselt Vene sõduritest ja politseinikkudest koosnevad salgad ringi mööda maakonda, ja nii mõnigi süüta soomlane vangistati, viidi Oulusse ja saadeti sealt hiljem Špalernaja või Krestõi vanglasse. Mõne vaese vangi tee viis kaugemalegi — Siberisse.

Virnasena tähendatud juhtumine oli küll ainuke seda-laadi venelaste vägivalletegu Soomes.

Jõulukuu algul 1916 a. oli hulk jäägreid, kes olid Soomes olnud mehi Saksamaale saatmas, teekonnal põhjapoolte. Kavatsus oli taganeda Rootsi ja sealt minna edasi Saksa kaudu Lätisse, kus 27. jäägripatal-

jon tol ajal viibis. Soomes oli nimelt võimata enam tegutseda — rahvas kartis saatust, mis oli Lukkarise osaks saanud.

Jäägrid, kokku 8 meest, olid jõudnud juba Põhja-Soome. Et suuskadega liikumine raske, otsustasid nad jääda ühte metsasauna, mis külast kaugemal, mõneks päevaks puhkama. Seal andis nad venelastele ja Enchjelmi politseinikkudele ära keegi Soome metsatöölaine. Jõulukuu 11. päeva hommikul piirasid 6 Vene sõdurit ja 4 politseinikku sauna, kus jäägriitest sel puhul 7 meest oli. Tekkis lahing, mis kestis hommikust kell pool 10-st kuni kell 2-ni peale lõunat. Sõduritel olid püssid, kuid millegipärast lendasid harvad nende kuulidest läbi sauna seinte. Politseil olid laskeriistadeks revolvrud ja jahipüssid ja jäägritel parabellumid ja browningud. Saunas sai lahingu kestel surma üks ja haavata üks jääger; põgenemisel sai haavata veel teinegi, ja jäägrite juht, kes väljaspool sauna piirajaid hulk aega tulistas, sai oma kehasse 42 haava. Tema ja üks teine jääger sattusid vangi. Teised põgenesid. Üks politseinikkudest ja üks sõduritest said ka haavata, kuigi kergelt.

Kokkupõrge kannab „Simo lahingu“ nime ja oli pärast 1908—09 a. sõda esimene kord, kui soomlased ja venelased avalikult relvadega teineteise vastu Soome pinnal võitlesid.

Nagu eelpool selgunud, oli meeste Soomest Saksamaale saatmine seotud äärmiste raskuste ja hädaohuga. Nagu juba tähendatud, nii mõnigi jääger, või selleks soovija sai teekonnal surma. Vastasel poolel oli ka kaotusi: mõned Enchjelmi agara-



Soome jäägripataljon Liibavis.

maid politseinikke tehti vaikseks ja mitu Vene sõdurit sai Tornio jõe kallastel jäägrite kuulest surma. See oli iselaadi sissisõda. Siiski õnnestas meeste Soomest Saksamaale saatmine võrdlemisi hästi. Seda kinnitavad järgmised arvud: 1915 a. saabus jäägripataljoni 927, 1916 a. — 887, 1917 a. — 76, 1918 a. — 7 ja teadmata millal — 83 meest. Kokku 1980 meest.

Neist moodustati seejärgi kuidas mehi Lockstedti laagrisse ilmus: 4 jalaväe-, 1 pioneer- ja 2 kuulipildujakompaniit, 1 patarei kahurväge, luuresalk, eskadron ratsaväge, salk minõõre ja peale nende teisi vähemaid rühmi eriülesannetega.

Lepingu järele, mis Saksa ja soomlaste vahel sõlmitud, oli Saksa väejuhatusel õigus kasutada 27. jäägripataljoni igal rindel. Soomlased aga tõepoolest ei soovinud, et jäägreid oleks üldse sõjaliinile saadetud. Seda ei soovinud ka suur osa jäägriitest. Nii tuligi ette rahutusi peaaegu igakord kuiataljoni tuleliinile saatmisest kuulda oli. Jäägriitest olid küll paljudki Soomest lahkudes hoobelnud, et nad tulevad Saksa-

maalt tagasi koju Peterburi kaudu, kuid tegelikult tahtsid soomlased siiski võidelda oma pärisvaenlase vastu ainult Soome pinnal.

Saksal oli aga juba 1916 a. karjuv puudus meestest. Nii saadetaksegi jäägripataljon eelpool mainitud aasta suvel Nisse jõe venelaste vastu. Hiljem viiakse jäägrid rindele Riialahe kaldal, kust nad aasta lõpul Liibavisse puhkusele lubatakse. Veel kord — Aa-jõe lahingutest 6. jaanuarist 9. veebruarini 1917 a. — võtavad jäägrid osa sõjategevusest venelaste vastu ja siis järgneb neile ligi 11 kuud kestev puhkus Liibavis. Lahingutes sai Baltimail surma umbes 15 jäägriit.

Kui Saksa väeosa, kustutati 27. Preisi kuninglik jäägripataljon Saksa vägede nimestikust 13. veebruaril 1918 a. Järgmisel päeval pandi jäägrid kahte Soome laeva, mis nende järele tulnud ja saadeti Liibavist otse kodumaale. Vaasa sadamasse saabusid jäägrid 25. veebruaril — täpselt kolm aastat sellest päevast, kui Pfadfinder-kursused algasid.

(Järgneb.)

A. V.

Ametlikud teated.

Vabariigi Valitsuse poolt 1. aprillil 1927 a. antud **Sõjakooli kasvandikkude vastuvõtmise ja vabastamise seadlus.**

I.

§ 1. Kodanik, kes soovib sõjakooli kasvandikuks astuda, peab vastama järgmistele tingimustele:

- 1) olema mitte alla 17 ja mitte üle 30 aasta vana,
- 2) olema täieliku keskkooli haridusega,
- 3) olema teeninud Vabariigi kaitseväes vähemalt 5 kuud riviosades rivikohtadel,
- 4) olema oma tervislike seisukorra ning kehaehituse poolest riviteenistuseks kõlbulik,
- 5) olnud vähemalt 1 aasta Eesti kodakondsuses,
- 6) ei tohi olla kohtulikult õiguste kitsendamisega karistatud, ja
- 7) ei tohi olla vahi-ega valvealune ega ärialal maksujõuetuks tunnustatud.

§ 2. Sisseastumise sooviavaldused esitavad:

- 1) tegelikus kaitseväeteenistuses olijad — oma ülemuse kaudu komando järjekorras Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemale, ja
- 2) käsutus- ja reservväes olijad — otsekohe Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemale.

§ 3. Sooviavalduse juures peavad olema järgmised dokumendid:

- 1) tõestatud ärakirjad kaitseväeteenistuse dokumentidest,
- 2) ametlik tõendus, et sooviavaldaja on vähemalt 1 aasta olnud Eesti kodakondsuses,
- 3) sooviavaldaja haridust tõendav tunnistus,
- 4) sooviavaldaja päevapilt, mis ametlikult tõestatud ning sooviavaldaja poolt alla kirjutatud,
- 5) allkiri, et kooli astuja ei ole kohtulikult õiguste kitsendustega karistatud, ega ole vahi-ega valve-

alune, ega ole ärialal maksujõuetuks tunnustatud, ja

6) kui sooviavaldaja palve esitamise ajal on tegelikus teenistuses alalises kaitseväes, siis peale muu väeosa ülema arvamine sooviavaldaja kõlblikkuse kohta sõjakooli astumiseks.

Peale nende dokumentide peab alaealine esitama oma vanemate või eestkostjate seaduslikus korras tõestatud kirjaliku nõusoleku tema sõjakooli kasvandikuks astumiseks.

§ 4. Sooviavalduses tähendatakse missugusesse sõjakooli osakonda soovitakse kasvandikuks astuda.

§ 5. Sooviavalduste esitamise tähtaja ja lähemad tingimused igal aastal kuulutab välja Kindralstaap.

§ 6. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema poolt äramääratud korras ja tähtajal vaadatakse kõik sooviavaldajad enne vastuvõtmist arstlikult läbi ja eksamineeritakse katsekomisjoni poolt ainetes, mis sõjaministri käskkirjaga kindlaks määratakse — keskkooli õppekavade ulatuses.

Arstlikul läbivaatamisel ja katsekomisjoni poolt eksamil vastuvõtmiseks kõlblikuks tunnustatud soovijate seast valib Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem tarviliku arvu kasvandikke sõjaministri poolt antud juhtnõrde järele.

§ 7. Sõjakooli kasvandikuna teenitud aeg võetakse sundusliku tegeliku teenistuse arvele kaitseväeteenistuse seaduses ettenähtud alustel.

§ 8. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema korraldusel vabastatakse kasvandikke sõjakoolist enne õppeaja lõppu järgmistel juhtudel:

- 1) kui kasvandik ise sellekohase sooviga esineb;
- 2) kui haiguste või kehaliste vigastuste tõttu kasvandik arstliku komisjoni otsusega on tunnustatud riviteenistuseks kõlbmatuks, ja

3) kui kasvandik on nõrga edasijõudmisega õppus-tes, või on sõjalise distsipliini nõuetele mitte vastava ülalpidamisega või halbade elukommetega.

§ 9. Kaitseväeteenistuseks hoopis kõlbmatuks tunnustatud kasvandikud vabastatakse kaitseväeteenistusest üldistel alustel.

§ 10. Sõjakoolist enne õppeaja lõppu välja astunud või välja heidetud, kuid kaitseväeteenistuseks kõlblikud kasvandikud on kohustatud väesoades ära teenima puuduva osa sunduslikust tegelikust teenistusa-ajast ja peale selle teenima lisaks õpetuse eest üle 6 kuu sõjakoolis olnud iga kahe päeva eest üks päev.

§ 11. Paragrahv 10. tähendatud teenistusaega õpetuse eest sõjakoolis võib sõjaminister vähendada või hoopis ära jätta.

II.

Selle seadluse maksmahakkamisega kaotab Kaitseväeteenistuse seaduse (Riigi Teataja 1926 a. Nr. 43) § 222 p. 6 põhjal täielikult oma maksvuse Riigikogu poolt 19. juunil 1923 a. vastu võetud noormeeste sõjakooli kasvandikkudeks vastuvõtmise seaduse muutmise seadus.

Riigivanem J. Teemant.

Sõjaminister, kindralstaabi kindral-majoor N. Reek.

Riigisekretär K. Terras.

Sõjainistri käsukiri

Nr. 136.

Tallinnas, 16. aprillil 1927 a.

(Kindralstaap).

Avaldan siinjuures reeglid Kõrgemasse Sõjakooli vastuvõtmiseks 1927 aastal. Reeglites puudutatud küsimuste kohta lugeda maksvusetaks endised korraldused samadel aladel.

Ohvitseride kirjalikud sooviavaldused, juure lisades rügemendiülemate ja diviiside ning neile vastavate ülemate arvamisega, ühes teenistuslehtedega ja kahe viimase aasta atestatsiooniga saata 15. maiks 1927 a. Kindralstaabi ülemale.

N. Reek

Kindralstaabi kindral-majoor,
Sõjainister.

Lisa Sõjainistri käsukirja
Nr. 136 — 1927 a. juure.

Reeglid vastuvõtmiseks Kõrgemasse Sõjakooli 1927 a.

A. Kooli vastu võtmiseks nõuetav vanus, teenistuslikud ja tervislikud tingimused.

Vastuvõtmise katsetele lastakse ohvitseri mitte vanemaid kui majori auastmes, kes vastavad järgmistele tingimustele:

- 1) vanus 1. jaanuariks 1928 mitte üle 35 aasta;
- 2) teenistus ohvitserina vähemalt 3 aastat, neist 2 aastat rivis;
- 3) rahuagene sõjakooli haridus;
- 4) kahel viimasel aastal atestatsioon vähemalt hea, ühtlasi rügemendiülemate, diviisi ning neile vastavate ülemate poolt loetud vääriliseks Kõrgemasse Sõjakooli sisseastumiseks;
- 5) riviteenistuseks tervislikult täiesti kõlblik.

B. Katsed.

Ohvitseridele, kes vastavad pp. 1—5 toodud tingimustele, lubatakse teha katsed Kõrgemasse Sõjakooli sisseastumiseks.

Katsed jagunevad:

- 1) eelkatsed — peetakse maikuu lõpul 1927 a.;
- 2) lõpukatsed — novembri ja detsembri kuudel 1927 a.

Märkus: Pp. 1 ja 2 tähendatud katsete täpne aeg ja koht avaldatakse täiendavalt.

1. Eelkatsed toimetatakse pärast sisseastuja tervisliku seisukorra järelekatsumist järgmistel aladel:

- a) kirjatöös eesti keele alal üldteemi peale;
- b) kirjatöös taktika alal;
- d) kirjatöös vene keeles;
- e) ratsasõidus.

2. Lõpukatsed jagunevad kirjalikkudeks, suusõnalisteks ja praktilisteks.

Kirjalikud katsed on järgmistel aladel:

a) taktikalise ülesande lahendamine pataljoni ja rügemendi lahingtegevuse piirides ühes juureantud osadega teistest väeliikidest;

- b) poliitiline ajalugu: Euroopa poliitiline ajalugu XIX sajangust alates meie ajani; koduma ajalugu;
- d) poliitiline geograafia: Eesti, Läti, Soome, Vene. Poola poliitiline geograafia.

Suusõnalised katsed on järgmistel aladel:

- a) kaitseväge määrustikud ja eeskirjad;
- b) taktika;
- d) sõjaväe administratsioon;
- e) suurtükiteadus;
- g) Eesti sõjamaadeteadus;
- h) matemaatika: algebra, geomeetria ja trigonomeetria;
- i) füüsika (elekter ja mehaanika);
- k) üks Lääne-Euroopa keeltest valiku järele: prantsuse, saksa või inglise keel.

Suusõnalised katsed peetakse Kindralstaabi ülema poolt kinnitatud erikavade järele.

Praktilised katsed on järgmistel aladel:

- a) topograafiliste kaartide lugemine ja kasutamine;
- b) Morse tähestiku tundmine;
- d) kirjutusmasinal kirjutamine.

D. Nõudmised katsetel.

Kirjatööde läbivaatamisel juhitakse tähelepanu üldiselt järgmisele:

- eesti keele õigekirjutusele;
- oskusele antud teemi käsitleda kokkuvõtlikult, kuid täielikult, et oleksid valgustatud küsimuse peajooned;
- oskusele oma mõtteid väljendada täpselt, lühidalt ja selgelt;
- kuivõrra katsutav tunneb literatuuri käsitletavas aines.

Eraldi igas üksikus aines nõutakse järgmist:

Kirjalikkudel katsetel:

- a) Eesti keele alal: ilmtingimata õigekeelsust. Ohvitseri, kes kirjatöös teeb jämedaid õigekeelsuse vigu, ei lasta suusõnalistele katsetele.
- b) Kirjatöös poliitilise ajaloo alal:
 - tähtsamate ajalooliste sündmuste täpset teadmist;

— küllalt avarat üldist ajaloolist ülevaadet, et osata hinnata üksikute ajalooliste sündmuste tähtsust ja mõju üldises ajaloo käigus;

— oskust teha järeldusi ajaloolistest õpistest, neid valgustades üldiste juhtumõtetegega.

d) Kirjatöös geograafia alal: selget arusaamist ja küllalt põhjalikke teadmisi olulise tähtsusega geograafilistes küsimustes, jättes kõrvale tähtsusetat peenusi. Olulise tähtsusega küsimuste hulka kuuluvad: rahvast käsitlevad küsimused (rahvus, usk, sotsiaalsed ja poliitilised kihid jne.), riigi- ja rahvamajanduslikku

(tõestus, kaubandus, põllumajandus), kultuurilist ja välispoliitilist seisukorda ja vahekorda teiste riikidega käsitlevad küsimused.

e) Kirjatöös taktika alal:

— et töö sisu oleks täiesti vastav küsimusele (teemile);

— et kirjatöö oleks iseseisev, loogiline küsimuse arutamine, aga mitte loetud mõtete kordamine või tsiteerimine;

— et katsutav lähemalt tunneks neid taktikalisi küsimusi, mis on tõusnud esiplaanile pärast Ilmasõda.

g) Ülesannetes taktika alal:

— oskust teha antud olukorrale vastav otsus tegevuseks;

— anda täpsed ja selged käsud otsuse elluviimiseks.

h) Kirjatöös vene keele alal:

— antud üldise teemi loogilist käsitlemist ilma jämedate õigekeelsuse vigadeta.

Suusõnalistel katsetel:

— kõikide p. B a—k toodud ainete tundmist kavades ettenähtud ulatuses;

— küsimuse käsitlemisel täpset ja selget vastust kavas antud küsimusele. Vastus olgu väljendatud keeleliselt õigesti ja lühidalt. Kui küsimust on võimalik illustreerida joonestusega või skeemiga, siis on see tarvilik. Üksikasjalised kavad nõuetavate ainete kohta katsetel avaldatakse täiendavalt ja antakse välja Kindralstaabi VI osakonnas eelkatsed sooritanud ohvitseridele;

— võõrastes keeltes: sõjalise sisuga kirjatüki ladusat lugemist ja selle iseseisvat ümberjutustamist oma sõnadega.

Praktilistel katsetel:

a) *topograafiliste kaartide lugemise alal:*

— kaardi mõõdu ja topograafiliste märkide praktilist tundmist;

— oskust kaardi järele luua selge ja täpne ettekujutus maastikust, eriti tema pinnavormidest ja

nende taktikalise tähtsusest, mis kontrollitakse mitmesuguste praktiliste ülesannete lahendamiseiga;

b) ratsasõidu alal — julget ümberkäimist hobusega, kindlat sadulasistumist ja lihtsate takistuste võtmist;

d) Morse tähestiku teadmise alal — oskust Morse aparaadil edasi anda lihtsaid lauseid.

e) Kirjutusmasinal kirjutamise alal — oskust etteitluse järele kirjutusmasinal vigadeta kirjutada vähemalt 60 tähte minutis.

Katsete kord ja tagajärgede hindamine.

1. Kõige pealt tehakse läbi eelkatsed. Eelkatsed rahuldavalt sooritanud ohvitserid komandeeritakse suveks teiste väeliikide juure praktiliseks tutvumiseks viimastega. Komandeerimise korra ja aja määrab kindlaks Kindralstaabi ülem iga ohvitseri kohta eraldi.

2. Lõpukatsetel esimeses järjekorras tehakse läbi kirjalikud katsed, siis suusõnalised ja lõpuks praktilised. Suusõnalistele katsetele lastakse need, kes kirjalikud katsed läbi on teinud.

3. Kirjalikkude tööde täitmiseks antakse aega 6 tundi. Tööd vaadatakse läbi selleks määratud komisjonis.

4. Katsete tagajärgi hinnatakse 12-ballilise süsteemi järgi. Lõpukatsetele lubatakse neid ohvitseri, kes on läbi teinud eelkatsed. Katse teatud alal läbi teinuks loetakse need, kes on saanud: eesti keele alal mitte alla 8, teistes ainetes mitte vähem kui 6 balli.

Kõrgemasse Sõjakooli vastuvõtmise eeltingimuseks on, et katsete keskmine tagajärg ei oleks alla 7 balli.

Kui ohvitseride arv, kes on täitnud kõik katsete kohta maksivad tingimused ja nõudmised, on suurem, kui arv, mida kursustele vastu võtta võib, siis antakse eesõigus neile, kellel on suurem keskmine tagajärg. Ühesuguste tagajärgede juures on eesõigus Vabaduse Risti omanikkudel.

N. Reek

Kindralstaabi kindral-major,
Sõjaminister.

Kaitseväe elu.

Mereväe orkester likvideerimisel.

22. dets. 1918 aastal, kui meie esimene suurim sõjalaev „Lembit“ esmakordsele operatsioonile läks, pandi ka alus Mereväe orkestrile. Laeva meeskonnas leidis 18 orkestranti ja järgnevail operatsioonel sütitasid juba lahingusse minevaid dessant-salku vaimustava isamaahünni helid. Unustamata oli 1919 aasta kevadel sissesõit Narva-Jõesuht, kus mürisevate kahurmürtsude sekka kõlavad orkestrihelid randa kostsid....

Nii algas oma tegevust mereväe orkester. Teda juhtima kutsuti meie Eesti parimaid muusikajuhte — R. Kull.

Raske oli tol ajal hääd orkestrit luua; kuid väsimata töö ja püüe võitis kõik takistused.

Ilmusid mehed mitmesugustest mängu- ja teistest seltsidest, laenatud mänguriistadega, ja meie Vabariigi I aastapäeval esines noor Mereväe orkester, keda tol ajal Englise omaks peeti, esmakordselt ametlikult.

Järgneb närvilik töö. Kontserdid, paraadid ja vahiparaadid vahelduvad kurbade leinarongide saatmisega. Lahkesti püüab orkester lohutada haigemajades lamavaid lahingukangelasi, korraldades seal kontserte. Ka tuleb rohkesti esineda meie sõprade — väljamaalaste vastuvõtmisel. See on orkestri hiilgeaeg; on ju ta ridades ka parimaid „Estonia“ orkestrante. Orkester omab väga suure populaarsuse.

Lõpeb sõda. Elu siirdub rahuaega. Lahkuvad orkestrist paremad jõud, kuid uuesti täiendatakse teda ja ehitatakse üles. Ka siin mitmekesine töö. Paraadid, ballid, peod, kontserdid, banketid.... Tuleb esineda ka välismaal (Soomes). Koosseisude kitsendamise ajal loobutakse mittehädatarvilikkudest kuldudest. Algab orkestri kärpimine ja aastate kestel sulab see 25 mehe peale.

1925 aastal esinetakse veel Rootsis, kus mõned „Estonia“ orkestrandid orkestri täienduseks kaasas. Käesoleval kevadel aga kuulub orkester lõpulikule likvideerimisele, kuna vaja



E. V. Merejõudude Juhataja Staabi orkester 10. septembril 1919 a.



Sakala jal. rügemendi 1. klp. kompanii elust. Noorsõduri esimene „tualet“ väeosas.

äärmiselt kokku hoida. Orkester likvideeriti 1. aprillist. Lõpp seega muusikal, mis nii paljuid lõbustanud kurbil hetkil, mis oma lõbusa helidega sütitanud, mis meie rahvuslikel viisidel vaimustust äratanud ja mis oma kurbil helidel nii mõndagi parimat isamaapoea tema viimsel teekonnal saatnud...

G. Lgs.

Mõtteid noorte saabumisel.

5. aprillil saabusid Sakala rügemendi noored. Juba hommikul ruttasid kaitseväge võetud noored kastide ja pakkidega kogumiskohta. Huvitav on vaadelda meie noori. Kaaluvam osa nendest tüsedaid maamehi, kelle nägudest peegeldub jõud ja energia. Ka vilksatub mõni kaitseliidu või kooliõpilase vormimüts. Sammudes orkestrihelide saatel allüksustesse, võib kõikide pilkudest lugeda momendi tähtsust, kuid millisenä osutub elu kaitseväes, seda ei taipa neist vast täpsemalt ükski. Võrdlemisi lühikese ajaga peab igast välja kujunema oma ülesande kõrgusel seisev kodumaakaitse, vaatamata ta endisest ametist ja elukutsest. Palju tööd ootab ees, millele vaja asuda kogu mõistuse ja jõuga, sest riigikaitse vajab hästi õpetatud, arenenud sõdureid.

Õpetajatele — ohvitseridele ja allohvitseridele — instriktoritele avaneb lai tööväli, kus jätkub tööd varahommikust hilisõhtuni.

Mitmekesisest ja kirjust massist peab välja kujunema tervik, üks pere, milles valitseks tugev sisemine side ja mis oleks ohvrimeelselt ja ennast-salgavalt valmis käima nende jälgedes, kes kodumaa vabastasid. Kaitseväeelu nõuab tihti jõupingutusi, seab ette raskusi ja nii mõneleki harjumuseks saanud eraelu mugavusi ei võimalda ta peaaegu sugugi; kuid

meeles pidades, et enese ohverdamine ja raskuste võitmine ongi kaitsevõelase kõrge kutse aluseks, saab kõigest kergesti üle. Lähemate juhtide eeskujul ja meelekindlusel on siin määratu tähtsus. Esimesest teenistuspäevast peale peab levinema usaldus ja vastastikune arusaamine. Hoolitsemine alluvate eest aga kasvatab seda.

M. J.

*

Ohvitseride keskkogu juhatusse valiti: esimeheks kindral-major Tõnisson, abiesimeheks kolleitm. A. Traksmann, liigeteks: major F. Tõnso, major K. Laurits, mer. kapt. H. Salza; tagavara-liikmed: kol-leitm. K. Tallo, kapten E. Melts, Revisjonikomisjon: kol-leitm. H. Kurvits, kol. V. Marder, kol-leitm. V. Kohal, kol-ltn. V. Trossi, kol. A. Pulk.

*

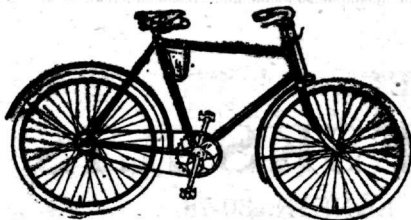
Ülestõusmise pühade vastuvõtmine Tallinna linna komandantuuri kujunes 16. skp. lõbusaks ajaviiteks komandantuuri meeskonnale.

Kella 19 paiku koguti maitserikkalt dekoreeritud ühissõgisala. Kompanii ülem kapten P u u sild soovis mõne sooja sõnaga meeskonnale rõõmsaid pühi, meele tuletades ja elada lastes maal viibivaid omakseid.

Paar tundi istuti rõõmsalt koos kaetud laudade taga, meeleolu tõstsid kompanii laulukoori ja viiuli dueti poolt ette kantud eesti rahvaviisid.

Vanasõdurite kojusaatmine 1. jalaväe rügemendis.

25. märtsil teenistusest vabanevate sõdurite kojusaatmine sündis rügemendis pidulikult.



Saabunud esimene saadeti tuntud

„EXCELSIOR“

jalgrattaid.

„EXCELSIOR“ jalgrataste 1927 a. mudelis on elegandim välimus soliidsama konstruktsiooniga ideaalselt ühendatud.

Müük suurel ja väikesel arvul.

A./S. DROMMETER & KO

Tallinn, Lai tän. 5.

Kõnetr. 16-19.

Kella 17 kogusid kojusõitjad ja juhid (ohv. ja üleajateenijad) rügemendi ülemaga eesotsas ruumikasse ja eeskujulikult korraldatud söögisaali.

Haridus-meelelahutuse komisjoni esimees kpt. Sepp pidas lahkujatele päevakohase kõne, milles rõhutas: teenistusest lahkujad, ära pannes käest relva ning asudes oma igapäevase töö juurde, ei vabane sellega veel kohustest rahva ja riigi vastu, vaid nad kui sõjaväeliselt ettevalmistatud kodanikud moodustavad meie kaitseväge reservi ja jõu tagavara.

Kõne lõpul lasti elada Vabariigi Valitsust, diviisi orkester mängis hünni.

Rügemendi ülem soovis lahkujatele head kojujõudmist ja jälleagemist omastega ning edu eraelus. Peale selle asuti tusedate toitudega kaetud laudade taha kehakinnitusele.

Tuumakas koosviibimine löi kõigis üleva meeleolu.

Õhtul sammuti muusika saatel jaama. Peale jumalagajtmist oma juhtidega, kes kojusõitjaid saatma olid ilmunud, asuti vagunitesse, ning raudruum viis mehed laiali oma kodudesse.

O. S.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

Rätsepaäri J. Künnapas

Tallinn, Narva mnt. 38.

*

Võtab tellimisi kõiksugu vormiriiete peale vastu. Töö tehakse ruttu, korralikult ja lubatud tähtajaks. Hinnad mõõdukad.



„Standard Electric“

AJAKOHASED TUNTUD HEADUSES
RAADIO VASTUVÕTTE KOMPLEKTID,
KÖVENDA JAD, VALJULTRÄÄKIJAD
JNE. IGAS SUURUSES

TEHN. BÜROO „STANDARD ELECTRIC“ Ins. A. REINKE

RAADIO JA ELEKTRI TARBEASJADE
SPETSIAALÄRI

TALLINN, VALLI TÄN. 4 — TEL. 27-90

ÜHISTEGELINE KESKPANK
EESTI RAHVA PANK

TALLINNAS, S. KARJA 19, OMAS MAJAS

*

Võtab raha hoiule jooksvale arvele ning
 kindla tähtaja peale ja maksab ajakohast
 — protsenti —

*

Panga äriseis 1. aprillil 1927. a. Mk. 325.510.000.—

JUHATUS

EESTI ÜHISTEGELINE
KINDLUSTUS - KESKSELTS

TALLINN, S. KARJA TÄN. 19. KÖNETR. 30-78

ÜHISTEGELISTE ASUTUSTE KINDLUSTUSE-KESKKOHT

K i n d l u s t a b :

Hooneid, kaupasid ja vallasvara tuleõnnetuste vastu
 Vallasvara, kaupu ja väärtusi murdvarguste vastu
 Kariloomi ja hobuseid õnnetuste ja varguste vastu
 j. n. e.

Edasikindlustuse toimetamine ja maksuta nõuandmine
 valla vastastikustele kindlustusseltsidele

Esimene Eesti Kinnituse Selts EEKS

Asutatud 1866. aastal.

Peakontor: Tallinnas, Lai t. 1

(omas majas) kõnetraat 7-85.

Osakond: Tartus, Suur turg nr. 3
kõnetraat 978.

Agendid igas linnas ja kihelkonnas.



**Kõige vanem ja kindlam Eesti
kinnituseselts.**
Tagavarakapitalid Mk. 29.000.000.—

EEKS kinnitab:

1) kinnisvara, vallasvara, kaupa, põllusaadusi jne. — tule vastu; 2) koduloomi — õnnetuste, haiguste, varguste jne. vastu; 3) igasugust vallasvara, kaupa ja muid väärtusi — murdvarguse vastu; 4) vaateaknaid ja peegliklaasi — purustamise ja pragunemise vastu; 5) elu ja kapitali.

EEKS kui ühistegelise ettevõtte ei aja taga kasusid. Tema siht on oma liikmete — kinnitajate varandusliku seisukorra kindlustamine võimalikult soodsatel tingimustel. Iga kinnitaja on seltsi varanduste ja kapitalide kaasomanik, kui täisõigusline seltsiliige.

EEKS võtab edasikinnitusi vastu valla vastastikustelt kinnitusseltsidelt. — Varanduste kinnitused on kindlustatud seltsi oma kapitalidega ja edasikinnitustega väljamaal.

Igaüks, kes mõistlik ja kokkuhoidlik sel kehval ajal ja kel kodumaa kallid,
ostab ainult kodumaa riidekaupu.

Selleks parim juhus nõuda kauplustes ja rätsepatelt ikka ja alati

Narva Kalevi Manufaktuuri kaupu

sest Narva Kalevivabriku puhtvillased ülikonna- ja
palituriided on tugevad, on nägusad, on odavad.

Iga kangas on varustatud vabriku märkidega, mida ostmise juures
tähele panna.

Narva Kalevi Manufaktuuri kaubad saada kõigis paremates
riideärides.

EESTI PANK

Peapank Tallinnas, osakonnad kõikides maakonnalinnades.

AKTIVA

ARVETE SEIS 31. DETSEMBRIL 1926 a.

PASSIVA

Riigikassatähed ja vahetusraha	510.810,164.50	Põhikapital	250.000.000.—
Kuld kangides	504.734.292.—	Tagavarakapital	250.000.000.—
Välisraha	28.192.949.50	Kustutuskapital	10.287.051.50
Väliskorrespondendid	341.613.455.—	Pangatahed liikvel	1.905.886.000.—
Välisvekslid	91.062.705.—	Hoiusummad	189.935.014.50
Sisevekslid	1.751.410.043.—	Riigikassa erihoiusummad	2.391.623.155.—
Konto-korrent laenud	3.682.871.412.50	Riigiasut. jooks. a.-d. ja dep-rid	Mk. 559.682.139.50
Mitmesugused kindlustatud laenud	362.332.557.50	Riigikassa jooksev arve	910.680.731.—
Akkreditiivide ja garantiide debitorid	361.105.828.—	Jooksvad arved	588.337.407.—
Väärtpaberid	139.018.305.—	Kohustused välisrahas	60.163.096.—
Muud aktivad	227.659.321.50	Akkreditiivide ja garantiide kreditorid	372.737.959.—
		Muud passivad	247.505.345.50
		1925 a. puhaskasu	264.023.134.50
			<u>8.000.861.033.50</u>
Väärtused depoons	2.386.056.941.50		
Inkasso dokumendid	309.762.514.—		
			<u>8.000.861.033.50</u>

Toimetab igasuguseid pangaoperatsioone kodu- ja väljamaal.

TALLINNA KREDIIT PANK A.S.

Aktiiva.

Äriseis 31. märtsil 1927 a.

Passiva.

Kassa ja arved teistes pankades	Mk.	23.760.744.50	Aktsiakapital	Mk.	120.000.000.—
Väärtpaberid	"	3.371.080.—	Tagavarakapitalid	"	25.900.000.—
Väljamaa raha ja vekslid välisvaluutas	"	14.041.516.—	Amortisatsioonikapital	"	25.600.000.—
Laenud	"	654.485.897.—	Ametnikkude abiandmise kassa kapital	"	2.067.818.—
Korrespondendid:			Hoiusummad	"	423.588.961.—
„Loro“	Mk.	7.386.158.50	Korrespondendid:		
„Nostro“	"	16.451.182.—	„Loro“	Mk.	24.638.403.—
		23.837.340.50	„Nostro“	"	30.691.149.—
Osakonnad	"	15.624.956.50	Osakonnad	"	15.955.841.—
Garantiid ja akkreditiivid	"	239.449.721.—	Aval-kreditorid.	"	239.449.721.—
Liikumata varandus	"	112.900.000.—	Rediskont ja laenud teistes pankades	"	144.261.830.50
Teraskamber	"	3.000.000.—	Saadud % ja komisjon	"	14.035.116.—
Makstud %% ja komisjon	"	1.274.106.—	Muud passivad	"	18.154.117.—
Kulud	"	4.689.133.—	1926 a. puhaskasu.	"	21.303.097.—
Muud aktivad	"	9.211.559.—			
		<u>Mk. 1.105.646.053.50</u>			<u>Mk. 1.105.646.053.50</u>

JUHATUS.

KREENHOLMI PUUVILLA MANUFAKTUURI O.-Ü.

Asutatud 1857 a.

Ketrusvärtnaid — 500.000

Kangrutelgi — 4.000

PUUVILLARIIET

igat seltsi

PUUVILLALÕNGU

kuni kõige peenemate numbriteni

VATTI.

VABRIK: Kreenuholm, Narva kaudu.

VALITSUS JA LADU: Tallinnas, Pikal tänaval nr. 68.

KINNITUS AKTSIA SELTS

EESTI LLOID

JUHATUS TALLINNAS

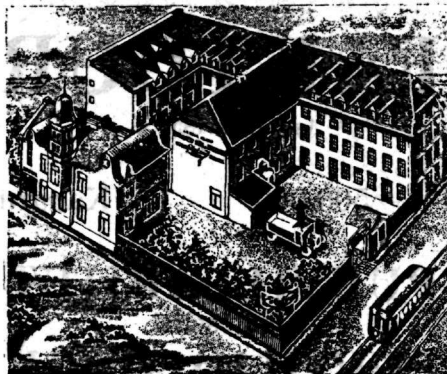
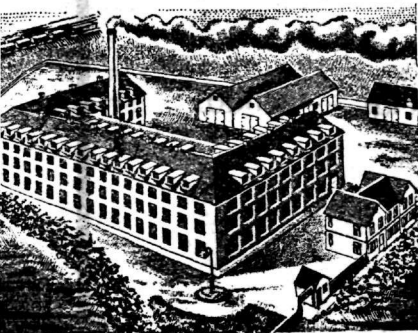
Pikk tänav nr. 11. Kõnetr.: 6-24, 17-03

Tule-, elu-, õnnetusjuhuste ja veokinnitus

Kinnitage oma varandust ja elu kuni veel aeg!

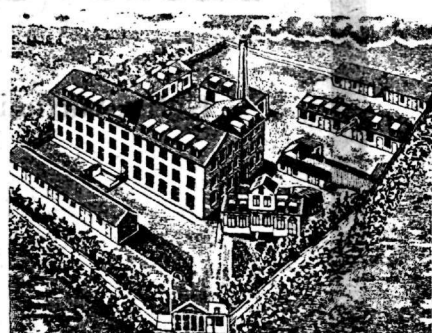
Ühendatud Saapa- ja Nahavabrikud A.-S.
Tallinn

Nahavabrik „Sakala“ Rakveres.



Saapavabrik „Estoking“ Tallinnas.

Nahavabrik „Eestimaa“ Tallinnas.



Kaitsemärk



soovitab oma saapavabr. „Estoking“ jalanõusid, missugused on väljaspool
võistlust oma nägususe, vastupidavuse kui hinnagi poolest.

Riigi Põlevkivitööstuse Juhatus

Tallinn, Valli tän. 4, tel. 10-85 ja 11-62.

Laod Kohtlas ja Tallinna sadamas.



Müüb:

põlevkivi,

põlevkivi - tooresõli,

mootornaftat, pigi, gudrooni,

asfalt - mastiksi, katuselakki, raualakki

ja puumaterjalide konserveerimiseks põlevkiviõlist valmistatud

FENOLAATI 20%

Fenolaat kaitseb igasugust puumaterjali mädanemise eest.

Fenolaat on kõige odavam puumaterjalide imbutus-

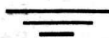
aine — tema hind on 15. aprillist s. a. arvetes

Mk. 150.— puud netto franko Kohtla.

Fenolaati on Riigi Põlevkivitööstus vii-

mase kahe aasta jooksul ära müü-

nud üle 100.000 puuda.



Lähemaid teateid annab ja tellimisi võtab vastu
Riigi Põlevkivitööstuse Juhatus.

PÕLLUMAJANDUSLINE KESKÜHISUS

„ESTONIA“

Tallinn, Jaani t. 6. — Telegr. aadr.: „Zentrestonia“.

Eesti ühistegeline või väljaveo keskkorraldus.

OSTAB:

oma liikmetelt ja võõrastelt

EKSPORT JA SISETURU VÕID, JUUSTU JA MUID PIIMASAADUSI.

MÜÜB:

igasugu meiereitarbeid, masinaid, piimaproovim. abinõusid, õlikooke, kliisid.
Varustab Tallinnat värske piimaga oma keskmeierei kaudu.

Oma kauplustest Tallinnas:

- | | |
|---------------------------------|-------------------------------------|
| 1) Jaani t. 3. Tel. 8-45. | 3) Tarabella t. 28. Tel. 28-79. |
| 2) Müürivahe t. 10. Tel. 23-09. | 4) C. R. Jakobsoni t. 4. Tel. 5-18. |

Soovitab võid, piima, juustu, mune, vorste, sinke, liha, konserve jne. jne.

J. PUHK & POJAD

TALLINNAS

PEAKONTOR: Rannavärava puiestee 21.

Telefonid: 15-84, 24-33, 26-15 & 28-11. — Telegr.: PUHK—TALLINNAS.

TARTU kontor	VILJANDI kontor
PÄRNU ”	PETSERI ”
NARVA ”	RAKVERE ”
VALGA ”	



NISUPÜÜLID Eesti parem — Kalev — MANNA
Kungla—Sampo—Sõre ja

RUKKIJAHU rukis, kaer ja odrad.

SUHKUR igat seltsi. Tee, riis, heeringad ja sool.